

ÖNLEYİCİ POLİSLİK TEDBİRLERİ

Hazırlayanlar

Ali Rıza Töngür
Kevser Begüm İsbir
Müberra Öztürk
Özlem Alkan
Hande Bilgin
Birce Beşgöl
Zeynel Abidin Ayhan

RAPOR

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

ÖNLEYİCİ POLİSLİK TEDBİRLERİ

POLİS AKADEMİSİ YAYINLARI

Hazırlayanlar

Doç. Dr. Ali Rıza Töngür
Dr. Öğr. Üyesi Kevser Begüm İsbir
Arş. Gör. Müberra Öztürk
Arş. Gör. Özlem Alkan
Arş. Gör. Hande Bilgin
Arş. Gör. Birce Beşgül
Arş. Gör. Zeynel Abidin Ayhan

COPYRIGHT © 2022 Polis Akademisi Başkanlığı

Bu yayının tüm hakları Polis Akademisi'ne aittir. Kurumun izni olmaksızın yayının tümünün veya bir kısmının elektronik veya mekanik yollarla basımı, yayını, çoğaltılması veya dağıtımı yapılamaz. Bu yayının içeriği Polis Akademisi'nin resmî fikirlerini yansıtmamaktadır. Bu rapor Polis ve Ceza Hukuku kapsamında 7-8 Ekim 2022 tarihinde Antalyada gerçekleştirilen **"I. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu: Önleyici Polislik Tedbirleri"** sempozyumundan hareketle hazırlanmıştır. Raporda yer alan bilgi ve fikirler hakkındaki sorumluluk tümüyle çalıştayın katılımcıları ve hazırlayan yazarların kendilerine aittir.

Polis Akademisi Yayınları: 176

Rapor No: 79

ISBN: 978-605-72210-4-9

2022, Ankara

Tasarım: Yunus Emre Ocak

Sertifika No: 45724

Polis Akademisi Başkanlığı Matbaa-Basım ve Yayın Şube Müdürlüğü,
Fatih Sultan Mehmet Bulvarı No: 218 06200 Yenimahalle – Ankara

POLİS AKADEMİSİ BAŞKANLIĞI

Necatibey Caddesi No: 108 Anıttepe 06400 Çankaya-Ankara/Türkiye

Tel: +90 (312) 4629085-92-93 / +90 (312) 4629075 / +90 (312) 4629035

www.pa.edu.tr

İçindekiler

Yönetici Özeti	5
Önleyici Polislik Tedbirlerine Güncel Yaklaşımlar	9
Önleyici Polislik Tedbirlerinin Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri Üzerindeki Etkisi	15
Klasik Önleyici Polislik Tedbirleri	23
Modern Önleyici Polislik Tedbirleri.....	37
Karşılaştırmalı Hukukta Önleyici Polislik Tedbirleri ...	49
Ceza Muhakemesinde Önleyici Polislik Tedbirlerinin Delil Değeri	63
Sonuç	71
Ekler	75

Yönetici Özeti

Toplum halinde yaşamın sürdürülebilmesi için ortak hayatın bir düzen ve disipline bağlanması zorunludur. Bu sebeple, demokratik devletler egemen oldukları ülke sınırları içerisinde bireylerin başta can ve mal varlıkları olmak üzere, temel hak ve özgürlüklerinin temini ve korunmasında birincil olarak yükümlüdürler.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası m.5'te devlete kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlama görevi verilmiştir. Devletin sağlamak ve korumakla yükümlü olduğu bu düzen ve güven ortamı için "kamu düzeni ve güvenliği" kavramı kullanılmaktadır. Kamu düzeni ve güvenliği kavramı, toplumun barış, güven ve huzur içinde yaşamını sürdürebilmesini ifade etmektedir. Kamu düzenini sağlamakla görevli birimler Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı gibi teşkilatlardır. Bu birimlerin en önemli görevleri; önleyici ve adli olmak üzere ikiye ayrılır. Önleyici polisliğin amacı; suçun işlenmesini ve kamu düzeninin bozulmasını önlemek, adli polisliğin amacı ise; suça karışanları yakalama ve suç delillerini tespit edip adli mercilere teslim etmektir.

177 yıldır hayatın tam merkezinde olan, huzur ve güvenliği sağlayan Emniyet Teşkilatı; insan haklarına saygılı, hukuka bağlı, hesap verebilir ve adil bir anlayışla kamu düzeninin sağlanması ve korunması için üzerine düşen sorumluluğu özenle yerine getirmektedir. Vatandaşın can ve mal güvenliğinin sağlanması; suç ve suçluyla mücadelenin yanı sıra suçun önlenmesi ile müm-

kündür. Bu anlayışla, polisiye tedbirler kapsamında yapılan faaliyetlerin yanı sıra, toplum destekli polislik uygulamalarıyla da vatandaşların güvenlik hizmetine aktif olarak katılımı, polislerle destek olması ve polis-toplum iş birliğine dayanan bir güvenlik anlayışının yerleşmesi için çalışmalar sürdürülmektedir.

Polis ile bireyler arasında etkin, verimli ve sürekli bir iletişimin kurulması, iş birliğini güçlendirerek daha güvenli bir toplumun meydana getirilmesi hedeflenmektedir. ‘Proaktif güvenlik’ denilen önleyici polislik tedbirleri ile kişileri suça iten nedenleri ortadan kaldırarak suçun işlenmesini önlemeyi hedeflerken aynı zamanda, toplumda güven oluşturmak ve çözüm odaklı bir anlayış geliştirmek de amaçlanmaktadır. Zira kanunların verdiği yetkiler çerçevesinde, henüz ortada suç yokken, harekete geçmek toplumsal huzurun temelidir.

Görüldüğü üzere, suçun önlenmesi esas itibari ile kamu düzeninin güvenlik unsuru ile doğrudan bağlantılıdır. Buradan hareketle, Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu dâhilinde Polis Teşkilatı ile adli mercilerin ilişkileri mercek altına alınarak, güvenliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından günümüz şartlarında ne gibi politikaların oluşturulabileceği tartışması yürütülmüştür. Tartışmalar hem bilimsel bir perspektiften hem de güvenlik ekseninde ele alınarak, ortak bir paydada buluşulması amaçlanmıştır. Zira suç önleme, birden fazla idarenin ve kamu görevlilerinin işbirliğine dayalı, çok disiplinli ve bütünlük bir süreci içermektedir. Önleyici polislik, emniyet teşkilatının strateji planlama süreçlerinin tamamlayıcı bir bölümünü oluşturmaktadır. Önleyici polislik sadece belirli bir birimle sınırlandırılmaz. Aksine polisliğin tüm birimlerinde ve alanlarında önleyicilik fonksiyonunun hayata geçirilmesi gerekmektedir. Emniyet Teşkilatı’nın tüm unsurlarınca ve hatta tüm polis teşkilatlarının mensuplarınca özümzenmesi ve içselleşmesi gerekir.

Yapılan bilimsel araştırmalar önleyici polislik stratejilerinin, suç ve kargaşanın önlenmesi konusunda başarılı olduğunu göstermektedir. Suç kalıplarını ve öncüllerini belirlemek, önleyici polisliğin olmazsa olmazıdır. İyi planlanmış suç önleme stratejileri yalnızca suç ve mağduriyeti önlemekle kalmamakta; toplumun güvenliğini sağladığından sürdürülebilir bir kalkınmaya da katkıda bulunmaktadır.

Önleyici polislik tedbirleri ve önalan araştırmaları da suçla mücadelede polisin etkinliğinin artırılması bakımından önemle ele alınan temel hususlardan birisi olmuştur. Bu tedbirler ile polise sağlanan hareket kabiliyeti gerek hukukun gereklilikleri gerekse ilgili diğer kurumların iş birliği ile etkin biçimde ortaya konmalıdır.

Temel olarak, önleyici polislik tedbirlerini konu edinen 1. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu programında “Önleyici Polislik Tedbirlerine Güncel Yaklaşımlar”, “Önleyici Tedbirlerin Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri Üzerindeki Etkisi”, “Klasik Önleyici Polislik Tedbirleri”, “Karşılaştırılabilir Hukukta Önleyici Polislik Tedbirleri”, “Modern Önleyici Polislik Tedbirleri” ve “Ceza Muhakemesinde Önleyici Polislik Tedbirlerinin Delil Değerı” başlıkları altında altı oturum gerçekleştirilmiştir. 120 katılımcı ile gerçekleştirilen bu uluslararası nitelikli sempozyumda altısı yabancı uyruklu olmak üzere toplam yirmi beş katılımcı sunum yapmıştır.

Önleyici Polislik Tedbirlerine Güncel Yaklaşımlar¹

Suçlulukla mücadele bir hukuk devletinin en temel işlevlerinden birisidir. Fakat suçlulukla mücadelenin en etkili ve en az maliyetli yolu, suçun önlenmesidir. Zira yargıya intikal etme aşamasına ulaşmış vakıalar gerek devlet gerekse bireyler bakımından ciddi maddi ve manevi kayıplara sebep olabilmektedir.

Suçun önlenmesine ilişkin ortaya çıkan problemler büyük ölçüde ilgili mevzuattaki bir eksiklikten değil, önleyici polislik ile adli polislik arasındaki ilişkinin zaman zaman sorunlu olmasından kaynaklanmaktadır. İlişkinin düzenlenmesi bakımından 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) düzenlemeleri ile 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu (PVSK) ve diğer mevzuattaki düzenlemeler bir araya geldiğinde bir ıslah ihtiyacının olduğu ortaya çıkmaktadır. Örneğin, mülga 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu’nun (CMUK) m.156’da polislin bir suçla karşılaştığında, önleyici polislik hizmetleri yürütürken işin tenviri için lazım gelen tüm tedbirleri alacağını ifade etmek suretiyle bir hüküm ortaya koymuştur. Bu hükmün yer alış biçiminde herhangi bir sorun yokken; uygulamada ortaya çıkan sonuçlar itibariyle bir düzenleme yapılması ihtiyacı duyulmuş,

¹ Bu bölüm 1. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu’nda gerçekleştirilen “Önleyici Polislik Tedbirlerine Güncel Yaklaşımlar” başlıklı 1. Oturumda moderatör ve konuşmacı olarak bulunan Prof. Dr. Bahri ÖZTÜRK, Prof. Dr. Feridun YENİSEY, Prof. Dr. Arndt SINN ve Dr. Martin MANZEL’in sunumlarının özeti niteliğindedir.

böylece yeni CMK Cumhuriyet savcısı odaklı şekilde kurgulanmıştır. Yetki ve sorumluluk, Cumhuriyet savcısında toplanarak, polisin yükümlülüklerine de netlik kazandırılmıştır.

Günümüzde ise 17 yıllık CMK uygulaması, insan hakları anlayışını ve hukuk devleti ilkesini ortaya koymaktadır. Bu durum göstermektedir ki CMUK m.156 hükmüne benzer bir hükmün getirilmesi tartışmaya açılmalıdır. Zira uygulamada önleyici polislik ile adli polislik ilişkisinin kurulmasında zorlanıldığı görülmektedir. Görünüşe göre suç öncesi araştırmalar artık ceza muhakemesinin bir parçası haline gelmiştir. Bu kabulün neticesinde PVSK ile CMK gibi kanunların birbirine yabancı düzenlemeler olduğunu iddia etmek mümkün değildir. Önleyici ve adli polisin ortak görevi olan bireylerin huzurunu sağlamak maksadının gerçekleştirilebilmesi için CMK’da ve önleyici polislik mevzuatına var olan düzenlemelerin senkronize edilmesi ile mevzuatta yer alan eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Yani, önleyici tedbirlerin kanun ile düzenlenmesi ve temel hak ve özgürlüklerle ölçülü, dengeli, ‘özgürlük içinde güvenlik’ anlayışına uygun bir şekilde yapılandırılması gerekmektedir.

Devleti, ahlâkı, toplumdaki her türlü düzeni koruyan, güvenliğin sağlanması için gereken tedbirleri almaya muktedir devlet anlayışı, adeta bir polis devleti kavramını anımsatan klasik polislik ve kanun uygulayıcısı anlayışında büyük bir değişim meydana getirmiştir. Bu değişim adeta bir paradigma değişikliğidir. Daha öncesinde, sadece devleti ve devletin kurumlarını ve genel ahlakı korumakla görevli olan polis, günümüzde bireylerin temel haklarını korumakla ve kullandırılmasını sağlamaktan sorumlu hale gelmiştir. Bu bağlamda ilk değişiklik insan hakları odaklı bir hak kullanımının ve devletin pozitif görevinin ortaya çıkmasıdır. İkinci önemli değişiklik ise tehlike kavramı üzerinde yetki-

lerin yoğunlaşmasıyla ortaya çıkmıştır. Polisin en önemli görevlerinden biri, topluma veya devlete gelebilecek olan tehlikeleri önceden sezmek ve bu tehlikenin zarara dönüşmesini önleyecek tedbirler almaktır.

Tehlike kavramının ortaya çıkması neticesinde önleme görevlerinin büyük önem kazanması ile ikinci önemli paradigma değişikliği olarak kabul edilebilecek olan önalın araştırmaları ortaya çıkmıştır. Önalın araştırmalarında ortada henüz bir suç veya şüpheli bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle henüz suç işlenmemiştir. Ancak suçun işlenebileceği yönünde somut bir tehlike ortaya çıkmıştır ve bu tehlike öngörülebilir hale gelmiştir. Bunun neticesinde ceza muhakemesindeki şüpheli yerini polis hukukundaki ‘tehlike yaratan kişi’ kavramına bırakmaktadır. Aslında mevcut PVSK m.4/a ve m.9 önleyici durdurma ve önleyici aramalarda makul sebep kavramını hukukumuza kazandırarak bu tip somut tehlike halinde tedbir alma yükümlülüğünü somutlaştırmıştır.

Bir diğer önemli değişiklik ise polis ve güvenlik hizmetlerinin halka hesap veren, kaynağını halktan alan meşruiyeti konusunda olmuştur. Bu itibarla, güvenlik hizmetleri sunulurken halkın görüşünün alınması ve halkın güvenlik ihtiyacının belirlenmesinin ardından ihtiyacın uzman tedbirlerle doldurulması mümkün olmuştur.

Günümüzde polis hukukunun karşılaştığı önemli değişikliklerden bir tanesi bu hizmetlerin artık sınır aşan bir güvenlik ihtiyacına cevap vermesi gerekliliğidir. Bu maksatla kurulan Euro-pol, Interpol gibi polis hizmetleri etkin bir şekilde çalışmakta, böylece önleyici polislik hizmetleri bu bağlamda da önem kazanmaktadır. Bütün bunlarla birlikte, güvenlik hizmetlerinde özel güvenliğin bütün dünyada bir hakimiyet kazandığı tespiti de yapılmalıdır.

Dijitalleşme çağı ile birlikte değişip dönüşen dünya, hukuk alanında da bir değişimi zorunlu kılmaktadır. Elektronik verilerin polis hizmetlerinde kullanılmaya başlanması, kişisel verilerin dahil, bilişim sistemlerinin kullanılması itibarıyla önalın araştırmalarının yapılmasında dijital alan göz ardı edilemeyecektir. Bu kapsamda *proaktif polislik* kavramlarına ek olarak *prediktif polislik* önem arz eden yeni bir kavramdır. Prediktif polislik, kişisel ve elektronik verilerden hareketle belli indikatörlere bağlı olarak yapılan çalışmanın suçun işlenmesinde bir ön tahmin aracı olarak önleyici polisliğe yardımcı olmasını öngörmektedir. Yani önalın araştırmaları da bir bakıma somut delillere dayanan bir tahmin niteliğindedir.

Somut tahmin olarak nitelendirilen bu alanın doğru işleyebilmesi için hangi verilere dayanıldığı ve risk analizi konusu önem arz etmektedir. Risk analizlerinin hem kişisel hem de somut verilere dayandığı görülmektedir. Kişisel veriler hukukuna göre bu verilerin ayrı ayrı tutulması, birleştirilmemesi gerekmektedir. Türk Hukukunda, polis işlemlerinde bu verilerin birleştirilmesi yasağı kişisel veriler hukukuna getirilen istisna ile düzenlenmiştir. Bu istisnaya göre polis hukukuna ilişkin istihbarat bilgileri risk analizine dahil sayılmamaktadır.

Alman Polis Hukuku'nda risk analizinin yapılarak, yürütülen önemli önalın çalışmalarından birisi Alman Göç Kanunu kapsamında uygulanan önleyici tedbirlerdir. Oturum izni ve vatandaşlık şartları ilgili Alman kanunlarında açıkça belirtilmiştir. Özellikle terör örgütlerine üyelik veya destek gibi Almanya'da devlet güvenliğine tehdit teşkil eden durumlar söz konusu olduğunda önalın araştırması ve tedbirleri kendini göstermektedir. Bu aşamada yabancının vatandaşlık haklarının elinden alınarak geri gönderilmesi söz konusu olduğunda Alman mahkemeleri kanun-

larda belirtilen somut risk analizlerine gerek duymaksızın yeterince güvenilir, olgusal temele dayalı bir yaklaşımı yeterli bulmaktadır. Yani yabancı kişinin sınır dışı edilmesinde terör suçu tehlikesinden dolayı ağır basan bir kamu yararı görüldüğünden sınır dışı edilmesi kolaylaştırılmaktadır. Böylece, Federal Göç Kanun m.53 gereğince yabancının sınır dışı edilmesine ilişkin hükümlerde yer alan yüksek kamusal yararın söz konusu olması sebebiyle Polislik Kanunu'na göre bir ön tehdit nitelendirmesinde bulunup harekete geçilmektedir. Aslında bu aşamada, yabancı istihbarat servisleri ile iş birliği yapıldığı ve bunun neticesinde göçmenler hakkında toplanan ciddi bir veriye sahip olunduğu dikkate alındığında, Göçmen Kanunu ile birlikte önleyici hukuk uygulamalarının yürütülebilmesi için bu kişisel verilerin bir ceza davasına konu edilebilir olup olmadıkları önemli bir tartışma konusudur. Bu husustaki görüşler ise halen ortak bir uygulama ile netlik kazanmış değildir.

Önleyici Polislik Tedbirlerinin Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri Üzerindeki Etkisi²

Delil elde etme maksadıyla gerçekleştirilen ‘bedene yönelik müdahalede bulunma’ kavramı, önceleri bilirkişilik kurumu içerisinde değerlendirilirken, 5271 sayılı CMK sonrasında iç ve dış beden muayenesi olarak Kanunda yerini almıştır. Bu müdahale yönteminin kanun koyucu tarafından son çare olarak başvurulabilecek bir yöntem olduğu ve üst sınırı iki yıldan az olan cezaları gerektiren suçlar bakımından uygulanamayacağı ifade edilmektedir. Beden muayenesi özellikle suç delili elde etmek maksadıyla başvurulmuş bir hukuki tedbir olmanın yanı sıra bu tedbirin hukuki niteliği günümüzde hala tartışmalıdır. Bu delil elde etme aracının bir koruma tedbiri mi yoksa bir keşif şeklinde mi değerlendirilmesi gerektiği konusunda fikir birliğinin olduğu söylenemez. Nitekim bu uygulamanın arama maksatlı bir koruma tedbiri olduğu kabul edildiğinde tabî ki arama kararına istinaden hukuka uygun surette alınmış bir arama kararı neticesinde polis tarafından da bir gerçekleştirilecek bir koruma tedbiri olarak kabul edilebilecektir. Halbuki beden muayenesinin iç ya da

² Bu bölüm I. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu’nda “Önleyici Polislik Tedbirlerinin Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri Üzerindeki Etkisi” başlıklı ikinci oturumda moderatör ve konuşmacı olarak bulunan Prof. Dr. Pınar MEMİŞ KARTAL, Prof. Dr. Özlem YENERER ÇAKMUT, Doç. Dr. Şeref İBA, Dr. Öğr. Üyesi Zafer İÇER’in sunumlarının özeti niteliğindedir.

dış muayene fark etmeksizin ancak hekim tarafından yapılacak ve tıbbi bir şekilde gerçekleştirilmesi gereken bir koruma tedbiri olduğu bilinmektedir. Dolayısıyla bunun dışında yapılan herhangi bir muayene ya da muayene benzeri bir durum muayene adı altında kabul edilemeyecek ve elde edilen deliller de hukuka aykırı olacaktır. Diğer taraftan CMK 75. madde ile 77. madde arasında düzenlenen bu kurumun ayrıntılarının yönetmelikle belirtiliyor olması da bir başka tartışma sebebidir. Nitekim vücuda müdahalede bulunulması temel hak ve özgürlüklere yönelik bir müdahale olduğundan bu durumun ancak kanun yoluyla gerçekleştirilmesi, düzenlemenin yönetmelik aracılığıyla kaleme alınmıyor olması şarttır.

Ele alınması gereken bir diğer konu genital muayene ve bununla bağlantılı olarak 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) m.287’de düzenlenen genital muayene suçudur. Buna göre; “Yetkili hakim ve savcı kararı olmaksızın, kişiyi genital muayeneye gönderen veya bu muayeneyi yapan fail hakkında üç aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.” TCK m.287’de düzenlenen husus iç veya dış muayene olup olmadığı fark etmeksizin üreme sistemine ilişkin gerçekleştirilen hukuka aykırı muayeneyi kapsamaktadır. Bu noktada anüsün ilgili suç tipi içerisinde değerlendirilmemesi başlı başına bir kanunilik sorunu ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan genital muayene söz konusu olduğunda vücuda herhangi bir müdahalenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) m. 8 kapsamında özel hayata müdahale olarak değerlendirildiği ve bu noktada sınırın aşılması söz konusu olduğunda ise bu durumun Sözleşme m. 3 kapsamında işkence olarak nitelendirildiğini belirtmek önem arz etmektedir. Nitekim Anayasa m. 17’de de tıbbi müdahalenin kanunen öngörülmüş usule uygun olarak kanunda düzenlenmesi şartıyla ve tıbbi zorunluluklarla yapılabileceği belirtilmektedir. Bu nedenle temel

hak ve hürriyetler ile insan onuru esas alındığında bir hukuk devletinde bulunması gereken demokratik ölçütlerin adli anlamda suçla mücadele ve delillerin elde edilmesi noktasında işkence ve eziyet boyutuna varmayacak nitelikte olması gerekmektedir.

Gerek iç ve dış beden muayenesi gerekse genital muayene dikkate alındığında her durumda elde edilenlerin biyolojik veriler olduğu ve depolanan bu verilerin esasında tıpkı parmak izi sisteminde olduğu gibi gelecekte meydana gelecek suçların önlenmesi maksadına hizmet edebilecek olması önleyici polislik açısından dikkate değer bir durumdur.

Bu noktada ceza hukuku açısından oldukça önemli olan ‘lekelenmeme hakkına’ da değinilecektir. Türk Hukuk Sistemine 694 sayılı OHAL KHK’sı ile dahil olan lekelenmeme hakkı suç şüphesi sebebiyle yürütülen bir soruşturma veya kovuşturma esnasında kişinin bu işlemlerden ötürü kamu görevlilerince devlet kurum kuruluş devlet adına bu işleri yapan kamu görevlilerince bu işlemlerden dolayı kişinin şeref haysiyet ve onuruna zarar gelmesini azami dikkat etmesi zorunluluğudur. Öyle ki, suç işlemiş insanların soruşturma veya kovuşturmanın bir süjesi haline gelmesi lekelenmeme hakkının ihlali anlamına gelmektedir. CMK m.158/6’da düzenlenen lekelenmeme hakkı şu şekildedir: “İhbar ve şikâyet konusu fiilin suç oluşturmadığının herhangi bir araştırma yapılmasını gerektirmeksizin açıkça anlaşılması veya ihbar ve şikâyetin soyut ve genel nitelikte olması durumunda soruşturma yapılmasına yer olmadığına karar verilir. Bu durumda şikâyet edilen kişiye şüpheli sıfatı verilemez. Soruşturma yapılmasına yer olmadığına dair karar, varsa ihbarda bulunana veya şikâyetçiye bildirilir ve bu karara karşı 173 üncü maddede ki usule göre itiraz edilebilir. İtirazın kabulü hâlinde Cumhuriyet başsavcılığı soruşturma işlemlerini başlatır. Bu fıkra uyarınca

yapılan işlemler ve verilen kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından görülebilir.” Yine bu hakkın korunmasına hizmet eden TCK m. 285’te soruşturmanın gizliliğini ihlal suçu düzenlenerek hem gerçeğe ulaşma ilkesi hem de şüphelinin suçsuzluk karinesinin korunması amaçlanmıştır. Maddenin gerekçesinde de *“Soruşturma evresinin gizliliği, bir defa ceza adaletinin doğruluk, dürüstlük, gerçeğe ulaşma ilkelerine uyulması için bir zorunluluktur. Ancak, her şeyden önce suçsuzluk karinesinin sağlam tutulabilmesi yönünden de vazgeçilemez niteliktedir. Aksi takdirde, bizde ve yabancı ülkelerde örneklerine rastlandığı üzere yargısız infazlar sonucu insanlar ıstıraplara sürüklenmekte ve suçsuzluk karinesi böylece lafta kalmaktadır.”* denmesi suretiyle suçsuzluk karinesini koruma amacı açıkça dile getirilmiştir.

Kamu görevlilerinin bir yandan şeffaf devlet ilkesinin gereği olarak toplumun aydınlatılması ve kamuoyunun bilgilendirilmesi görevi ile diğer taraftan kişilerin lekelenmeme hakkına riayet edilmesi bağlamında, esasen pratikte çatışan bu iki temel eksen üzerinde son derece hassas bir tutum içerisinde olması gerekmektedir. Bir haberin çok hızlı bir şekilde dijital mecralarda yayılması ve zan oluşması sebebiyle basın konferanslarının veya basın bilgilendirme toplantılarının çok nazik bir üslupla ve çok dikkatli kelimeler seçilerek yapılması gerekmektedir. Çünkü kamu görevlisinin basını bilgilendirme toplantılarında suç imasında bulunması halinde bundan bütün yargılama süreci etkilenebilmektedir. Nitekim Anayasa m.38/4 *“Suçluluğu hükmen sabit oluncaya kadar, kimse suçlu sayılamaz.”* demek suretiyle suç isnadı altındaki kimselerin lekelenmemesini amaçlamaktadır.

Günümüz teknolojik gelişmeleri dikkate alındığında değilmesi gereken bir diğer önemli husus ise önleyici polislik uy-

gulaması olarak ‘yüz tanıma teknolojileri’ ve bu konunun insan hakları açısından değerlendirilmesidir. Son yıllarda özellikle devletlerin suçla mücadelede teknolojiyi giderek yaygın şekilde kullanmaya başladığı gözlemlenmekte ve yapay zekâ destekli yüz tanıma teknolojileri bu sistemlerin başında gelmektedir. Bu uygulamalar derin öğrenme metotlarıyla aslında bireylerin yüzleri taranmak suretiyle bir referans veri seti oluşturularak şüphelilerin tespit edilmesi, potansiyel suçluların tespit edilmesi veya tahmin edilmesi şeklinde söz konusu olmaktadır. Yüz tanıma teknolojileri özellikle Almanya ve İngiltere’de çeşitli tartışmalara konu olmaktadır.

Almanya’da söz konusu teknolojiler 2007 yılından günümüze kadar Almanya Federal Kriminal Polis Bürosu tarafından test edilmektedir. Ancak 2017 yılında gerçekleşen G20 zirvesinden sonra bahse konu sistemlerin kullanılması yasadışı kabul edilmiştir. Bu kararda insan hakları savunucularının böylesi uygulamaların hukuki bir dayanağının olmadığı iddiası belirleyici olmuştur. Karşı görüş olarak polis uygulamaları ise konunun farklı kanunların içerisinde yer aldığını ve bu yönüyle kanuni dayanağının olduğunu ifade etmek suretiyle bu uygulamaları hayata geçirmektedir.

İngiliz Hukuku’nda ‘Police and Criminal Evidence Act’ uyarınca polisin kural olarak polis merkezinde fotoğraf çekme yetkisinin bulunduğu, polis merkezi dışında fotoğraf çekilebilmesinin ise ancak kişinin tutuklanması, gözaltına alınması gibi belirli hallerde mümkün olduğu konusunda çeşitli düzenlemeler bulunmaktadır. İngiltere menşeli VISI adlı firma ise insanların tespit edemeyeceği ayrıntıları yakalayarak şüpheli kişileri yüz ifadelerinden belirleyebilen yapay zekâ tabanlı bir teknolojiyi geliştirmiştir. Çok yüksek çözünürlüklü kameralar vasıtasıyla

bireylerin jest ve mimikleri ile duygu durumlarını tespit edebilen sistemlerin teknik olarak bugün varlıklarının ortaya konulduğunu görmekteyiz. Uygulamalar hızla geliştirilirken bu uygulamaların hukuki bir dayanağı var mı yok mu sorularıyla konunun etik ve hukuki tartışmalar ekseninde de ele alınması gündeme gelmektedir. Örneğin İtalya’da kişisel verilere yönelik müdahale oluşturmaları sebebiyle bu teknolojilerin halka açık yerlerde kullanılmasının yasaklandığı, ancak çok istisnai durumlarda bu uygulamaya izin verildiği görülmektedir. Özellikle bir diğer tartışma, yüz tanıma teknolojilerinden kaçınmak amacıyla kişilerin yüzlerini kapatıp kapatamayacağı meselesidir. İngiltere’de yaşanan bir olayda Romford bölgesinde polis tarafından yapılan bir uygulamada kameraların bulunduğu bir alana giren şahıs yüzünü kapatmış ve bu eylemi sonucunda da idari para cezasıyla cezalandırılmıştır. Bu yaptırımla birlikte kişinin yüzünü örtme hakkının olup olmadığı hususu da gündeme gelmiştir.

Türkiye’de ise yüz tanıma teknolojileriyle ilgili olarak kanuni bir düzenleme şu aşamada mevcut değildir. Ancak PVSK m.5 ve Ek m.6 kapsamında fotoğraf çekimi gibi yüz verisinin alınmasıyla ilgili kanuni düzenlemelerin bulunduğu görülmektedir. Şüphesiz bu önemli uygulamanın hayata geçirilmesi için çok daha detaylı hukuki düzenlemelere ihtiyaç olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Yüz verisinin hukuki niteliği elbette kişisel veri olarak ifade edilmelidir. Nitekim hem Avrupa Birliği’nin normatif düzenlemelerinde hem de Avrupa Adalet Divanı’nda yüz verisi bir kişisel veri olarak kabul edilmektedir. Yine Avrupa Birliği Genel Veri Koruma Tüzüğü uyarınca da bir fotoğrafın, fotoğrafı çekilen kişinin teşhisi amacıyla teknik araçlarla işlenmesi halinde basit fotoğraftan farklı bir biyometrik veri olarak hukuki niteliği ortaya konulmaktadır. Terör eylemlerinin ve örgütlü suçların artması, metropollerin çoğalması ve kalabalık alanlarda

özellikle suçluların tespitinin giderek zorlaşması bu teknolojilerin yaygın şekilde kullanılması ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Kamuya açık alanlarda, işlek cadde ve kalabalık meydanlarda geçiş güzergahlarında bu teknolojilerin kullanılması yönünde bir eğilimin söz konusu olduğu kolaylıkla ifade edilebilir. Tabî ki bu uygulamaların da bir önleyici uygulama mı yoksa bir koruma tedbiri mi olduğu tartışması gündeme gelmektedir.

Öngörücü polislik uygulamaları aslında önleyici ceza hukuku uygulamaları içerisinde daha spesifik bir yeni başlığı oluşturmaktadır. Suç işleme riskinin hesaplanması suçluların tespit edilmesi, suç şüphesinin tespit edilmesi, suçluların belki de tahmin edilmesi veya potansiyel suçluların belirlenmesi bu bağlamda uygulamayla hedeflenen hususlar arasında yer almaktadır. Emek ve zaman bakımından ve ayrıca insan kaynağının doğru yerlerde kullanılması bakımından bu teknolojinin polis teşkilatı açısından son derece önemli faydalar sağladığını ifade etmek gerekmektedir. Ancak öte yandan bu tür uygulamaların bazı riskleri de ortaya çıkarabildiği göz önünde bulundurulmalıdır. Hata riski sebebiyle bu sistemler her zaman yüzde yüz sonuç vermeyebilir ve temel hak ve özgürlüklerin ihlal edilme tehlikesi ortaya çıkabilir. Aynı zamanda biyometrik verilerin kaynak olarak kullanıldığı bu sistemler verilerin hukuka aykırı bir şekilde elde edilmesi veya hukuka aykırı erişim sonucunda verilerin gizliliğinin ihlal edilmesi riskini de taşımaktadır.

Gerçekten de halka açık alanlarda kişisel verilerin düzenli ve sınırsız bir şekilde elde edilebilmesine imkân tanıyan böyle teknolojilerin kamu gücü tarafından bir otomatik güvenlik hizmeti mahiyetinde kullanılması kişisel veriler, kişisel verilerin gizliliği, kişisel verilerin korunması gibi hak ve hürriyetler bakımından oldukça tehlikeli bir sonucu beraberinde getirebilir.

mektedir. Anayasa m.20’de kişisel verilere ilişkin düzenleme hüküm altına alınmaktadır. Buna göre “*Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörülen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.*” AİHM kararları incelendiğinde de bir kişinin kamusal alandaki faaliyetlerinin fotoğraflanmasının özel yaşama müdahale yaratmayacağı ancak bir kişinin kamu kurumlarınca sistematik ve daimî olarak kaydedilmesinin özel yaşama müdahale ortaya çıkacağını ortaya koyulmuştur.

Sonuç olarak, yüz tanıma uygulamalarına ilişkin bir kanun hükmü bulunmaksızın ve Anayasa ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin belirttiği sınırlandırma sebepleri olmaksızın bireylerin yüz verilerinin kamu gücü müdahalesine maruz kalması kişisel verilere ilişkin hakları ihlal edebilme riski taşımaktadır. Bu doğrultuda, bu tür sistemlerin hiçbir şekilde kullanılamayacağını belirtmek elbette doğru bir yaklaşım değildir. Ancak, hukuka uygun şartların söz konusu olabilmesi için öncelikle hukuki düzenlemelerle uygulama kriterlerinin belirlenmesi, uygulamanın meşru amaçlara yönelik gerçekleştirilmesi, sürekli ve sistematik uygulamanın yapılmaması gerekmekte olup; bunun dışında ölçülü ve yetkili mercilerin kararına dayalı olarak meydana getirilip denetlenebilir olması, kamuya açık alanlarda ifa edilmesi ve gizli olarak icra edilmemesi önem arz etmektedir.

Klasik Önleyici Polislik Tedbirleri³

İnsanlık tarihinin ilk zamanlarından itibaren mevcut barış ortamını bozan insan davranışları suç olarak tanımlanmış ve bu davranışlar neticesinde yaptırımlar uygulanmıştır. Hukuk tarihi incelendiğinde bunun dört safhadan oluştuğu söylenebilir. Devlet teşkilatı olmadan önceki safha, dini safha, kanuni safha ve vicdani kanaat safhasıdır. Dini safhada, cezalandırmanın Tanrı adına olduğu düşünülür ve suç işlediği iddia edilen kişilerin suçluluk veya suçsuzluğunun ispatı konusunda kişi, çeşitli işlemlere tabi tutularak Tanrının o kişiye yardım edip etmeyeceği anlaşılmaya çalışılır ve bu çerçevede kişinin suçlu olup, olmadığı ortaya çıkarılırdı. Kanuni ispat sisteminde ise ikrar ve sağlam bir ispat mekanizması söz konusuydu. İkrar elde edilebilmesi için çeşitli ve modern işkence teknikleri geliştirilmişti. Son olarak bu deneyimlerin neticesinde vicdani kanaat sistemi, Kıta Avrupası Hukuk Sistemi'ne ve dolayısıyla onun bir parçası olan Türk Hukuku Sistemi'ne intikal etmiştir. Bu sistem, günümüzde de uygulanmaya devam etmektedir.

Ceza muhakemesi hukukunda temel amaç, maddi gerçeğin bulunmasıdır. Ancak bu gerçek ne olursa olsun ulaşılmak istenen

³ Bu bölüm 1. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu'nda gerçekleştirilen "Klasik Önleyici Polislik Tedbirleri" başlıklı 3. oturumda moderatör ve konuşmacı olarak bulunan Yargıtay CGK Başkanı Eyüp YEŞİL, Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ, Dr. Öğr. Üyesi Esra ALAN, Prof. Dr. Judith JASCO, J. Bnb. Mehmet Ali KAHVECİ ve Komiser İbrahim TOPRAK'ın sunumlarının özeti niteliğindedir.

mutlak bir gerçek değil, hukuka uygun delillerle ve insan onuruna yakışır şekilde yapılan bir yargılama neticesinde ulaşılan adli gerçektir. Söz konusu delillerin hukuka uygunluğu, elbette önleyici polislik tarafından elde edilen deliller bakımından da bir gerekliliktir. Bu doğrultuda hâkim, kanaatini hukuka uygun delillere dayandırarak ihtimalden ve şüpheden uzak bir mahkûmiyet kararı verecektir. Kesinlik olmayan, şüpheli durumlarda ise beraat kararı verecektir.

İlk olarak yukarıda bahsi geçenler çerçevesinde hukuka uygun bir şekilde gerçekleşmesi gereken önleyici polislik tedbirlerinden olan ‘Türk Hukukunda Önleme Araması ve Uygulaması’ konusu ele alınacaktır. Bu doğrultuda öncelikle önleyici tedbirlerin asıl olarak ceza muhakemesinin alanında olmadığı ve önleyici tedbirler uygulayan kolluğun, aslında adli polis görevi dışında idari bir fonksiyonu yerine getirdiği söylenebilir. Bununla birlikte önleyici tedbirler neticesinde elde edilen deliller, ceza muhakemesinde hükme esas olacak şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Bu sebeple ceza muhakemesi hukuku ve önleyici tedbirler, birbirlerinden farklı fakat birbirleriyle çok yakından ilgili iki alandır.

Arama, genel itibariyle gizlenmiş bir şeyin ele geçirilmesi çabasıdır. Bu anlamda aramanın önleme ya da adli olması arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Uygulamada durdurma, önleme araması ve adli arama konularında bazı sorunlar bulunmaktadır. Durdurma, polis birimlerinin herhangi bir karar almaksızın ve amirlerine dahi sormaksızın yapabileceği çok az işlem den birisidir. Durdurmanın kriterleri PVSK m.4A’da belirtilmiştir. Bununla birlikte, önleme aramalarıyla bağlantısı bakımından durdurma işlemi, kolluğa bir arama yetkisi vermemektedir. Kolluğun durdurma neticesinde yapabileceği, bir arama değil fakat

elle dıştan kontroldür. Buna karşılık Yargıtay, elle dıştan kontrol sırasında hissedilen bir şişkinlik neticesinde, elle dıştan kontrolün sınırlarının aşılarak bir tabancaya ulaşılmasını ve devamında bu tabancanın elde edilmesini hukuka uygun kabul etmiştir.

Arama irdelendiğinde, idarî ve adlî olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrım, aramanın yapılış şekli, nerede yapıldığı ve nasıl yapıldığı ile ilgilidir. Önleme aramasında baştan var olan bir makul sebebe dayalı olarak belirli yerlerde ve belli kişilerde arama işlemi gerçekleştirilmesi söz konusuyken; adli aramada somut bir isnada dayalı olarak gerçekleştirilen bir arama söz konusudur. Örneğin bir miting gerçekleştiği sırada bu mitingin gerçekleştiği yerde ortaya çıkabilecek olası bir tehlikenin önlenmesi amacıyla oraya giren herkesin aranması işlemi önleme aramasına bir örnek oluşturur. Görüldüğü üzere bu aramanın dayanağını oluşturan bir isnat söz konusu değildir ve belli özellikleri taşıyan herkes bu aramaya tabi tutulabilir. Bahsi geçen ‘herkes’ daraltılabilir. Örneğin, yalnızca erkekler veya otuz yaş üstü erkekler, kadınlar gibi ayrımlara gidilebilir. Ancak burada mühim olan belli somut bir isnadın olmayışıdır. Eğer ki somutlaştırılan bir isnat söz konusuysa bu durumda önleme aramasından söz edilemeyecektir.

Önleme araması kararı PYSK m.9’da düzenlenmektedir. Buna göre, PYSK m.9/1 hükmünde: “*Polis, tehlikenin veya suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla usûlüne göre verilmiş sulh ceza hâkiminin kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hâllerde mülkî âmirin vereceği yazılı emirle; kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; alınması gereken tedbirleri alır, suç delillerini koruma altına alarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerine göre gerekli işlemleri yapar.*” ifadesi yer almaktadır. Burada emirin

yazılı olarak verilmesi gerekliliği önem arz etmektedir. Zira Yargıtay da kararlarında emrin yazılı olarak verilip veremediği hususunu dikkate almaktadır.

Önleme aramasının yapılabileceği veya yapılamayacağı yerler PVSK’da belirtilmiştir. Örneğin PVSK m.9/5 hükmü uyarınca *“Konutta, yerleşim yerinde ve kamuya açık olmayan işyerlerinde ve eklentilerinde önleme araması yapılamaz.”* Ancak bahsi geçen fıkranın uygulamada çeşitli sorunlara yol açtığı görülmektedir. Özellikle işyerlerine insanların girip çıkıyor oluşu, bu yerlerin kamuya açık olup olmadıkları konusunda çeşitli soru işaretlerine sebep olmuştur. Konu Yargıtay tarafından da zaman zaman tartışılmıştır.

Uygulamada var olan sorunlardan bir diğeri de; PVSK m.9/2, *“Arama talep yazısında, arama için makul sebeplerin oluştuğunun gerekçeleriyle birlikte gösterilmesi gerekir.”* hükmü uyarınca bahsi geçen ‘makul sebep’in ne zaman aranacağı ve nasıl değerlendirileceğidir. Uygulamada genellikle önceden bir önleme araması kararının verilmesi ve makul sebebin, polis tarafından her somut olayda ayrıca değerlendirilmesi gibi bir algı söz konusudur. Ancak önleme araması asıl olarak somut bir tehlikeyi önlemek amacıyla gerçekleştirildiği için söz konusu makul sebeplerin, kararın verilmesi anında var olması gerekmektedir. Ayrıca söz konusu makul sebep denetimi, karar verildiği anda yapılmalıdır ki polis görevlisi, önleme aramasını üzerinde gerçekleştirdiği kişiye bu sebebi izah edebilsin. Bu sebeple polis görevlisinin makul sebep denetimi yapması söz konusu değildir. Çünkü polis, kararda bahsi geçen makul sebeplere dayanarak önleme aramasını gerçekleştirecek ve kararda yer alan kriterlere uygun olan herkesi aramakla yükümlü olacaktır.

Var olan sorunlardan bir diğeri ise ‘süre’ unsurunda karşımıza çıkmaktadır. Uygulamada önleme araması kararlarının sürelerinin genellikle en az bir hafta sürelerle verildiği görülmektedir. Ancak yukarıda bahsedilen makul sebebin, kararı veren merci tarafından belirlenmesi gerekliliği düşünüldüğünde, önleme aramalarına ilişkin olarak verilen bu birer haftalık sürelerin de hukuka uygun olmayacağı sonucuna ulaşılabilecektir. Bu sebeple aslında verilen önleme araması kararlarının da belirli somut isnatlara indirgenmesi gereklidir. Örneğin Galatasaray ve Fenerbahçe’nin şampiyonluk maçı varsa bu zamana kadar edinilen tecrübe, şampiyonluğu belirleyen bu maçta kavga çıkacağı yönünde olacaktır.

Bir diğeri ise ‘önleme aramasının yapılacağı yer’e ilişkindir. Bu doğrultuda bir ilçeyi kapsayan önleme aramalarının, huzur operasyonlarının ve şehir girişlerindeki uygulamaların da hukuka aykırı olacağı söylenebilir. Zira şüpheli ve sanığın süje olarak kabul edildiği, kişilerin haklarının ve polislerin, görevlerinin ve sorumluluklarının kanunlarla düzenlendiği bir toplumda, nasıl ki kişiler kanunlarda yazan haklarına güvenerek hareket edebileceklerse polis kuvvetleri de kanunlarda yazan yetkilerinin sınırlarını aşamayacaklardır. Bu bağlamda sayılan eylemlerin kanunlarda yazan sınırların ötesinde bir uygulama yarattığı ve bu sebeple bu uygulamaların hukuka aykırılıklar yaratacağı söylenebilir. Öyle ki bu uygulamaların dayanak olarak gösterildiği tutuklama kararlarına karşı da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)’nden gelen insan hakları eleştirileri de söz konusudur ve bu eleştiriler yok sayılmamalıdır.

Farklı olarak yine bir önleyici polislik tedbiri olan *kimlik sorma* konusu da önem arz etmektedir. Polis tarafından yürütülen hukuki işlemlerin odağında insan vardır ve bu insan bazen dü-

zeni bozan kişi, bazen mağdur, bazen tanık, bazen de hiç olayla ilgisi olmayan üçüncü kişi olabilmektedir. Polisin kişiyi bireyselleştirebilmesi için ise öncelikle kimliğini tespit etmesi gerekmektedir. Kişinin kim olduğunu tanıtan belge, kimlik belgesi, tanıtma kartı, hüviyet anlamında kullanılır bu kimlik belgesi ve polisin faaliyette bulunurken kişiyi tanımasında ihtiyaç duyduğu bilgilerden oluşur. Bu bilgiler başta nüfus cüzdanı olmak üzere sürücü belgesi, kurum kimlik kartı, nüfus cüzdanı gibi çeşitli belgeler üzerinde yer almaktadır.

Polis bir kişinin kimliğini, belli bir olayda halen mevcut somut bir tehlikenin zararlı netice doğurmasını önlemek üzere tespit etmek istemiş olabilir yahut yine yukarıda bahsedildiği üzere polisin kimlik tespit edebilmesi için her zaman böyle bir somut tehlikenin bulunması da şart değildir. Örneğin yukarıda da bahsi geçen huzur operasyonlarında olduğu gibi; soyut bir tehlikenin bulunduğu durumlarda da kimlik sorma işlemi gerçekleştirebilmektedir. Yine suç oranının yüksek olduğu veya suçların çok işlendiği yerlerde de kimlik tespitleri, kişilerin ve eşyaların emniyetini sağlamak amacıyla yapılabilmektedir.

PVSK m.4/A'nın sekizinci fıkrası incelendiğinde polisin kimlik sorma yetkisinin düzenlendiği görülmektedir. Buna göre, *“Polis, görevini yerine getirirken, kendisinin polis olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra, kişilere kimliğini sorabilir. Bu kişilere kimliğini ispatlamaları hususunda gerekli kolaylık gösterilir.”* Görüldüğü üzere kolluğun kişilere kimliğini sorabilmesi için artık ayrıca bir karar veya emrin gelmesini beklemesine gerek yoktur. Kanunla kendisine yetki verilen hallerde bu yetkisini kendiliğinden resen kullanabilecektir. Polisin kimlik sorma yetkisini kullanabilmesi için görevin yerine getirilmesi bakımından kişinin kimliğinin öğrenilmesinin gerekli olması ge-

reklemektedir. Şayet adli polislik faaliyeti çerçevesinde kimlik tespiti yapılacaksa burada yukarıda belirttiği gibi makul bir sebebin aranması gerekmektedir.

Burada önemli bir diğer husus da polisin kimlik sormadan önce kendi kimliğini gösterme zorunluluğudur. Polisin kimlik sormadan önce mutlaka kendisinin polis olduğunu kanıtlayan belgeyi göstermesi gerekmektedir. Bu belgenin resmi veya gayri resmî belge olması bakımından kanunda bir ayırım yapılmamıştır. Bu sebeple polis kimliği veya polis olduğunu gösteren güvenilir ve inandırıcı başka bir belgeyle bu durumun ispatının mümkün olacağı söylenebilir.

Polis tarafından sorulduğunda kimlik göstermenin zorunlu olduğu söylenebilir. Buna karşılık kimlik taşımanın zorunlu olup olmadığı konusu tartışmalıdır. Zira bu konuya ilişkin mevzuatta bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak polis tarafından sorulduğunda kimliğin ispatlanabilmesi için fiziki olarak kimlik taşınması veya buna ilişkin bir belgenin gösterilmesi zorunluluğu bulunduğu için dolaylı olarak sanki kimlik taşınmasının zorunlu olduğu gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Bu konuda Anayasa Mahkemesi'nin vermiş olduğu bir kararda kişilerin kimlik taşıma mecburiyetinin bulunmadığı, kimlik taşımamanın başlı başına bir suç oluşturmayacağı, ancak kimlik taşımamanın poliste kuşkuya neden olacağı belirtilmiştir. Gerçekten de polisin kimlik sormasındaki neden, kişinin kimlik taşıyıp taşımadığının tespiti değil, davranışlarının poliste yarattığı kuşkudan dolayı aranan kişilerden olup olmadığının tespitidir. Ancak elbette kişiler, kendine sorulması halinde kimlik bilgilerini vermek durumundadırlar.

Benzer doğrultuda PVSK m.4/A'nın sekizinci fıkrası incelendiğinde “...kişilere kimliğini ispatlamaları hususunda gerekli kolaylık gösterilir.” denmektedir. Gerçekten de günümüz

teknolojisi düşünüldüğünde, kimlik kontrollerinde T.C. kimlik numarasının verilmesiyle GBT'den veya sistemden kontrol sağlanabildiği, bu sebeple de kimlik taşınmasının zorunlu olmadığı ancak bilgilerin ibrazının zorunlu olduğu söylenebilecektir.

Kimlik sorma konusunda sorulabilecek bir soru da birçok yerde karşılaşılan özel güvenlik görevlilerinin kimlik sorma yetkisinin olup olmadığıdır. 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun incelendiğinde, özel güvenlik görevlilerinin çantalarını açıp kontrol edebilme yetkilerinin olduğu, fakat kimlik sorma yetkilerinin olmadığı görülmektedir. Buna karşılık özel güvenlik görevlisinin, şüphelendiği kişiyle ilgili olarak genel güvenliğin ve kamu düzeninin bozulduğunu anladığı hallerde derhal genel kanun uygulayıcılara durumu bildirmesi gerekmektedir.

Son olarak kimlik sorma bakımından polisin kimlik sorma işlemlerinde yetkisinin kötüye kullanılması durumunda hangi suçların oluşabileceği sorusu gündeme gelebilir. Bu konuda ilk olarak görevi kötüye kullanma suçu gündeme gelebilecektir. Nitekim Yargıtay'ın 2019 tarihli bir kararı incelendiğinde, gece sokakta gezen ve kendilerine kimlik sorulan fakat aralarından birinin kimliğini kaybettiğini belirttiği iki genç kız, polis otosuna alınıyor ve bu kişiler on, on beş dakika boyunca karakola götürülmek üzere araçta dolaştırıldıktan sonra serbest bırakılıyorlar, yani gidebilirsiniz deniyor. Yargıtay burada hürriyeti tahdit suçundan değil, görevi kötüye kullanmaktan sanıklar hakkında mahkûmiyet hükmü tesis etmiştir. Farklı olarak kişinin adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi onun teşhisini sağlayan bilgilerin kişisel veri olarak kabul edildiği gerçeği karşısında bu verilerin polis tarafından hukuka aykırı olarak kullanıldığı yahut bu bilgilerin alınması sırasında hukuka aykırı hareket edildiği, bu bilgilerin alındıktan sonra hukuka aykırı bir şekilde tutulduğu yahut depolandığı tespit edilirse o zaman duruma göre TCK

m.135 “*Kişisel verilerin kaydedilmesi*”, TCK m.136 “*Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme*” veya TCK m.138 “*Verileri yok etmeme*” suçları oluşabilecektir.

Bu bağlamda uygulamada kırsal alanda gerçekleşen devriye faaliyetleri ve önleyici polislik tedbirlerinin ortaya konması da önem arz etmektedir. Önleyici polislik devriyeleri hizmetin gereğine ve mevcut imkânlarla bağlı olarak yaya, motorlu ve atlı olacak şekilde icra edilmektedir. Elbette gerçekleştirilen eylemlerde, bölge koşullarının değişkenleri sebebiyle araç, teçhizat, malzeme, personel miktarı bakımından değişkenlikler ortaya çıkabilmektedir.

Önleyici polislik hizmetlerinde amacın, suçun oluşmasının önlenmesi, bütün tedbirlere rağmen suçun meydana gelmesi halinde ise olası zararların en düşük seviyede tutulması olduğu söylenebilir. Bu amaç kapsamında gerçekleştirilen önleme faaliyetleri ile suçluların yasadışı faaliyetler için bulabilecekleri fiziksel fırsatların ortadan kaldırılması ve bu suçları işleme azim ve güvenlerinin kırılması hedeflenir. Bu doğrultuda suç önleme, suçun ortaya çıkartılması ve suçluların yakalanması maksadıyla yerleşim yeri giriş ve çıkışlarıyla ihtiyaç duyulan yerlerde yol kontrol ve arama noktaları, önleyici polislik hizmetlerine önemli katkı sağlamaktadır.

Son olarak ise *çarşı ve mahalle bekçilerinin* uygulayabileceği önleyici polislik tedbirlerinin değerlendirilmesi önem arz edecektir. İlk olarak çarşı ve mahalle bekçilerinin görev ve yetkileri 7245 sayılı Çarşı Mahalle Bekçileri Kanunu’nda düzenlenmiştir. Anılan Kanun m.9’da da PVSK’ya atıfta bulunmaktadır. Çarşı ve mahalle bekçilerinin polis ve jandarma ile hukuki ilişkisi, 7245 sayılı Kanunda da belirtildiği üzere genel polis kuvvetlerine yardımcı olmaktadır.

Çarşı ve mahalle bekçilerinin uygulayabileceği önleyici ve koruyucu görev ve yetkileri, Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununda yer almaktadır. Bu önleyici tedbirlerin ortaya çıkabilmesi ve bu yetkilerin kullanılabilmesi için önemli olan husus ise bir suçun teşebbüs aşamasında gündeme gelmesi gerekliliğidir. Bu bağlamda bir suçun hazırlık hareketleri, mahalle bekçisinin harekete geçebileceği bir nokta değildir. Fakat bir suçu işlenmesine yönelik bir icra hareketinin başlaması, ilgili önleyici tedbirin alınması için çarşı ve mahalle bekçisine yetki tanımaktadır.

İkinci olarak çarşı ve mahalle bekçilerinin en temel görevi ve yetkisi ‘devriye hizmetleri’ni yürütmektir. Bu görevler 7245 sayılı Kanun m.6 hükmü uyarınca, “a) Görev saatleri içinde görevlendirildikleri bölgede devriye hizmeti yürütmek, b) Görev bölgeleri içinde bulunan konut, iş yeri ve araçlar gibi malların korunmasında sahipleri tarafından noksan alınan tedbirleri tamamlattırmak, c) Görev saatleri içerisinde vâkıf oldukları şüpheli durum veya kişileri bağlı bulundukları genel polis birimlerine bildirmek, ç) Kamu düzenini bozacak mahiyetteki gösteri, yürüyüş ve karışıklıkların önlenmesi amacıyla genel polis kuvvetleri gelinceye kadar önleyici tedbirleri almak, d) Görev bölgeleri içinde uyuşturucu madde imal edildiği, satıldığı veya kullanıldığından, kumar oynandığından ya da fuhuş yapıldığından şüphelenilen yerleri bağlı bulundukları genel polis birimlerine bildirmek, e) Kişilerin can, mal ve ırzına yönelik saldırı ve tehditleri önlemek ve genel polis kuvvetleri gelinceye kadar gerekli tedbirleri almak, f) Mahalle sakinlerini etkileyen elektrik, su, doğalgaz, kanalizasyon gibi arızaları, bağlı bulunduğu genel polis birimleri ile ilgili kurum ve kuruluşlara bildirmek ve görevli ekipler gelinceye kadar gerekli önleyici tedbirleri almak, g) Halkın sükûn ve istirahatini bozanları ve başkalarını rahatsız edenleri engellemek, ğ) Sokak, geçit ve meydanları tıkayarak

trafiğe mâni olan taşıtların ve diğer engellerin kaldırılmasını sağlamak ve gerektiğinde bağlı bulunduğu genel polis birimine bildirmek, h) Yangın, deprem, su baskını gibi afet ve tehlikelerde genel kolluğu bilgilendirmek ve görevli ekipler gelinceye kadar gerekli önleyici tedbirleri almak...”tır.

Üçüncü olarak çarşı ve mahalle bekçilerinin bir diğer yetkisi de ‘durdurma’ ve ‘kimlik sorma’dır. Bu bağlamda 7245 sayılı Kanun m.7 uyarınca çarşı ve mahalle bekçileri görev bölgeleri ve çalışma saatleriyle sınırlı olmak üzere kişilerin aslında durdurma ve kimlik sorma yetkilerine sahiptir. Bu durdurma ve kimlik sorma sebepleri ise 7245 sayılı Kanun m.7/1 hükmü uyarınca, “a) Bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek, b) Suç işlendikten sonra kaçan faillerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek, c) Hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş olan kişileri tespit etmek, ç) Kişilerin hayatı, vücut bütünlüğü veya mal varlığı bakımından ya da topluma yönelik mevcut veya muhtemel bir tehlikeyi önlemek...”tır.

Söz konusu durdurma ve kimlik sorma yetkisinin kullanılabilmesi bakımından yukarıda da bahsi geçtiği üzere aynı madde- nin 2. fıkrası uyarınca ‘makul bir sebebin’ bulunması gerekmektedir. Süreklilik arz edecek fiil, durum ve keyfilik oluşturacak bir şekilde durdurma işlemi yapılamayacaktır. Ancak burada makul sebep kavramının açıklanması bakımından PVSK m.4/A ile 7245 sayılı Kanun arasında temel bir fark bulunmaktadır. Bu fark ise makul sebebi açıklayan PVSK’nın bunu, “polisin tecrübe ve içerisinde bulunduğu durumdan edindiği izlenime dayalı bir makul sebep” şeklinde tanımlamasıdır. Buna karşılık 7245 sayılı Kanunda böyle bir açıklama bulunmayışı, bu kanunda bulunan *makul sebep* kavramından anlaşılması gerekenin, PV-

SK'da yer olan tanım mı yoksa doktrinde yapılmış olan tanımlar mı olduğu konusunda bir kargaşaya sebep olmaktadır. Bu bağlamda PVSK'da olduğu gibi 7245 sayılı Kanunda da bir *makul sebep* tanımının yer alması gerektiği söylenebilecektir.

Çarşı ve mahalle bekçilerinin 'kimlik sorma' yetkisi kapsamında, çarşı ve mahalle bekçileri söz konusu görevlerini yerine getirirken bekçi olduğunu belirleyen belgeyi gösterdikten sonra yani kimliğini gösterdikten sonra kişilerin kimliklerini sorabileceklerdir. Burada polisin kimlik sorarken yapması gereken ne varsa aynılarını çarşı ve mahalle bekçilerinin de yapması gerekmektedir. Bu konuda uygulamada yaşanan bir sorun, kişinin kimliğinin bulunmaması, açıklamaktan kaçınması, gerçeğe aykırı beyanda bulunması ya da sair surette kişinin kimliğinin belirlenemediği durumlardır. Bu gibi durumlarda çarşı ve mahalle bekçilerini genel polisten ayıran en önemli fark, kişinin kimliğinin belirlenemediği durumlarda herhangi bir işlem yapamamalarıdır. Gerçekten de çarşı ve mahalle bekçilerinin kişinin kimliğini tespit edememesi durumunda genel kolluğa haber verip genel polis gelene kadar kişiyi o bölgede tutmaları gerekmektedir. Söz konusu tutma süresinin, makul süreden fazla olmaması gerekmektedir. Durdurma sebebi ortadan kalktığı zaman ise kişilerin salıverilmesi gerekmektedir. Çarşı ve mahalle bekçileri kişileri durdurduğunda dıştan elle kontrol edebilmektedirler. Fakat bu amaçla kişinin üzerinden elbisesini çıkarması dışarıdan bakıldığında araçla ilgili görülmeyen bölgelerin açılması kesinlikle istenemeyecektir.

Öte yandan, polis kuvvetlerinin bir araç araması gerçekleştirdiği zaman vatandaşın bu konuyla ilgili bir belge talebi halinde bu belgeyi tanzim edip vatandaşa verebildiği görülmektedir. Kanun incelendiğinde bekçilerin böyle bir yetkiyi haiz olmadıkları

görülmektedir. Bekçiler bakımından da bu denli kısa, öz ve vatandaşın talebi halinde faydasına olacak bir belgeyi düzenlemelerinin faydalı olacağı söylenebilir.

Son tahlilde, durdurma yetkisi, kimlik sorma ve yoklama poliste ve çarşı ve mahalle bekçisinde bulunmaktadır. Ancak önleme araması, denetim yapma, istihbarat toplama, iletişim denetlenmesi gibi polisin sahip olduğu yetkilerin hiçbiri çarşı ve mahalle bekçilerinde bulunmamaktadır.

Modern Önleyici Polislik Tedbirleri⁴

Önleyici polislik, suç meydana gelmeden önce önlemek amacıyla polis kuvvetleri tarafından alınan proaktif önlemleri ifade etmektedir. Bu önlemler; toplum odaklı polisliği, istihbarat odaklı polisliği ve suç önleme stratejilerinin ve teknolojilerinin kullanımını içerebilmektedir. Önleyici polisliğin amacı, suçun altında yatan nedenleri proaktif olarak ele alarak, suçu azaltmak ve toplum güvenliğini arttırmaktır. Bu yönüyle, önleyici polislik, suçu meydana gelmeden önce önlemeye odaklanan bir uygulama stratejisi olarak da tanımlanmaktadır. Bahsi geçen stratejiler, toplum polisliği, istihbarat toplama ve sorun çözme yaklaşımları gibi taktiklerle birlikte çevresel tasarım, uyuşturuıcı tedavisi ve gençlik programları gibi suç fırsatlarını azaltmayı amaçlayan programları ve politikaları içerebilmektedir. Uygulanan stratejilerin amacı, suçu ve düzensizliği azaltmak, toplum güvenliğini iyileştirmek ve vatandaşların yaşam kalitesini yükseltmektir. Bu yönüyle, önleyici polislik, suç işlendikten sonra tepki vermek yerine, suçu işlenmeden önce önlemeyi amaçlayan bir stratejidir. Özetle, önleyici polislik için, suç davranışına yol açan, suçun

⁴ Bu bölüm 1. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu'nda gerçekleştirilen "Modern Önleyici Polislik Tedbirleri" başlıklı 5. oturumda moderatör ve konuşmacı olarak bulunan Prof. Dr. Ali Rıza ÇINAR, LL.M. Fatih YÜKSEL, Yargıtay Üyesi Dr. İhsan BAŞTÜRK, Dr. Mertkan TORUN ve 4. Sınıf Emniyet Müdürü Erden ŞAHİN'in sunumlarının özeti niteliğindedir.

oluşmasının altında yatan koşulların yanı sıra; toplum katılımının ve eğitiminin proaktif olarak belirlenmesini ve ele alınmasını içeren stratejik bir yaklaşımdır ifadesini kullanmak mümkündür. Önleyici polisliğin bazı yaygın örnekleri arasında; ‘mahalle izleme programları’, ‘toplum polisliği’ ve ‘çevresel tasarım yoluyla suç önleme’ (Crime Prevention Through Environmental Design) yer almaktadır.

Klasik önleyici polislik, artan polis varlığı ve devriyelerinin yanı sıra diğer ceza adaleti kurumları ve toplum kuruluşlarıyla iş birliği yoluyla suçu azaltmaya odaklanan geleneksel stratejileri ifade etmektedir. Bu stratejiler; kanunların uygulanmasını, suç faaliyetlerinin soruşturulmasını ve suç önleme bilgilerinin halka yayılmasını kapsamaktadır. Klasik önleyici polisliğin amacı, görünür polis çabaları yoluyla kamu güvenliğini artırmak ve suç korkusunu azaltmaktır. Klasik önleyici polislik, polisin topluluklardaki varlığının görünürlüğünü artırmaya, yaptırımların artırılmasıyla suç faaliyetlerini caydırmaya ve potansiyel suçluları suç işlemeyi önce yakalamaya odaklanan, suçun önlenmesine yönelik geleneksel yaklaşımların tümünü ifade etmektedir. Bir diğer ifadeyle söz konusu geleneksel yaklaşımlar, artan devriye faaliyetlerini, hedeflenen yaptırım operasyonlarını ve polisin görünürlüğü toplumsal refahın tesisinde kullanılması amacıyla tasarlanmış önlemleri içermektedir.

Klasik önleyici polisliğin amacı, potansiyel suçluları tutuklama ve cezalandırma tehdidiyle caydırarak, suçu azaltmak ve daha güvenli bir toplum sağlamaktır. Klasik önleyici polislik, polisin görünürlüğünü-etkinliğini artırmaya, suç işleme olasılıklarını azaltmaya ve topluluk ilişkilerini geliştirmeye odaklanan geleneksel suç önleme yöntemlerini ifade etmektedir. Klasik önleyici polislik, suçu önlemede bazı taktiklerden faydalanmaktadır. Bunlar:

- *Yayalar-Devriyeler*: Suç eylemlerini ve suça yönelik faaliyetleri caydırmak için mahallelerde yaya olarak faaliyet gösteren veya araba kullanan polis memurlarını kapsamaktadır. Türkiye’de mahalle bekçileri bu alanda başarılı faaliyetler yürütmektedir.
- *Hedefli Uygulama*: Polisin dikkatini, suçun yüksek olduğu konulara, lokasyona, bireylere ve faaliyetlere odaklandığı, önleyici polislik stratejisidir.
- *Toplum Destekli Polislik*: Polis memurlarının, topluma yönelik suç ve güvenlik endişelerini ele almak için topluluk üyeleriyle birlikte çalışmalarını kapsayan önleyici polislik faaliyetidir.
- *Çevresel Tasarım Yoluyla Suç Önleme*: İyileştirilmiş aydınlatma ve çevre düzenlemesi gibi suçu azaltmak için fiziksel ortamların en iyi şekilde tasarlanması ve değiştirilmesini kapsayan önleyici polislik stratejisidir.

Yukarıda bahsi geçen bu yöntemlerin kullanımı, toplum nezdinde artan güçlü polis imajı, suçun önlenmesinde topluluk katılımı ve suç önleme girişimleri yoluyla daha güvenli ve daha sağlıklı bir topluluk ortamı yaratmayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de suçla mücadele ve kamu güvenliğinin sağlanması için klasik önleyici polislik yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlardan en yaygın kullanım alanına sahip olanı yaya ve devriye polisleridir. Bu polisler, polisin toplum nezdinde görünürlüklerini artırarak, suç faaliyetlerini caydırmayı amaçlamaktadırlar. Bir diğer yaygın kullanılan önleyici tedbir ise toplum destekli polisliktir. Toplum destekli polislik, polis kuvvetlerinin, suç ve güvenlik endişelerini ele almak ve önlemek için topluluk üyeleriyle birlikte faaliyet yürütmesine dayanmaktadır.

Son olarak, Türkiye’de yaygın bir şekilde kullanımı olan gözetim sistemlerinden bahsetmek gerekmektedir. Gözetim sistemleri, suç faaliyetlerini izlemek ve suçlunun tespitinin kolaylaştırılması için halka açık yerlerde kameraların ve diğer gözetim sistemlerinin kurulmasına dayalı bir suç önleyici tedbirdir. Son yıllarda, Türkiye’de, halkı bilinçlendirme kampanyaları ve risk altındaki gençlere yönelik eğitim programları gibi, suç faaliyetlerini azaltmayı amaçlayan çeşitli suç önleme girişimleri başlatılmıştır. Bu çabalar, polis varlığını ve toplum katılımını artırmanın yanı sıra; suçun oluşumuna neden olan sosyal ve ekonomik koşulları ele alarak, daha güvenli ve daha emniyetli bir topluluk ortamı yaratmayı amaçlamaktadır.

11 Eylül 2001 tarihinde New York’taki Dünya Ticaret Merkezi’nin ikiz kulelerine yapılan terör saldırısı sonrası dönemde, suçlulukla mücadelede yeni bir boyuta geçilmiştir. Bu dönemde, suçun önlenmesi ve suçlunun tespiti için, bilgi toplama faaliyetleri ve istihbarat faaliyetleri daha çok gündeme gelmiştir. Literatürde 2001 sonrası dönem, dünyada suç ve ceza siyasetinin değiştiğini gösteren yeni bir akımın doğmasına neden olmuştur. Bu akım, fiil ceza hukukundan biraz daha farklı bir suç politikası anlayışını oluşturmuştur. Bu anlayış, topluma uyum, toplum içerisinde nasıl davranıldığı, toplumdaki hareketleri etkileyen davranışların anlaşılması gibi mikro analizlerin yanı sıra; güvenlik politikası ve terörizmin engellenmesi gibi makro konulara da odaklanmıştır. Odaklanılan konuların çözüm önerilerinde, terörizmin veya kitlesel silahların finansmanındaki kolaylıklar nedeniyle suçun önlenmesinde kullanılacak tedbirlerin niteliğinde değişimler zorunlu hale gelmiştir. Bu minvalde, suçun önlenmesinde kullanılacak tedbirlerde, kitlesel gözetim teknolojilerine duyulan ihtiyaç artmıştır. Bu durum, kitlesel gözetim teknolojilerinin gelişimine imkân sağlamıştır. Bilişimin, güven-

lik cephesinde yaşanan bu gelişmeler, ‘modern önleyici polislik yaklaşımı’nın doğmasına zemin hazırlamıştır. Modern önleyici polislik yaklaşımları, suçun önlenmesine yardımcı olmak için tipik olarak, yeni teknoloji ve veriye dayalı stratejileri birleştirmektedir. Geleneksel suç önleme yöntemlerinin ötesine geçerek, risk faktörlerini ve olası suç faaliyetlerini gerçekleşmeden önce, tespit etmeyi ve engellemeyi amaçlamaktadır.

Modern önleyici polislik, toplum katılımı, problem çözme ve istihbarat odaklı polislik gibi çeşitli stratejiler aracılığıyla suçların oluşmasını proaktif olarak önleme uygulamasına atıfta bulunmaktadır. Bu tedbirler, vakalara, meydana geldikten sonra tepki vermek yerine; potansiyel suçun ve tespit edilen düzensizliğin temel nedenlerini ele almayı amaçlamaktadır. Önleyici polisliğin amacı, proaktif, veri odaklı ve topluluk odaklı bir yaklaşımla kamu güvenliğini ve toplum refahını iyileştirmektir. Bazı popüler modern önleyici polislik yöntemleri, sıcak nokta polisliği, topluluk polisliği ve suç analizini içermektedir. Suçun önlenmesinde daha proaktif ve veriye dayalı bir yaklaşımı içeren modern önleyici polislik tedbirleri şunlardır:

- *Tahmine Dayalı Polislik*: Suç kalıplarını analiz ederek suçların nerede meydana gelme olasılığının daha yüksek olduğunu tahmin etmek için verileri ve teknolojiyi kullanmaya dayanmaktadır.
- *İstihbarat Odaklı Polislik*: Polislik stratejilerini güçlendirmek ve polisin kaynaklarını yüksek riskli alanlara hedeflemek için verileri ve istihbaratı kullanan suç önleyici tedbirdir.
- *Toplum Odaklı Polislik*: Polis ve toplum üyeleri arasında suç ve güvenlik endişelerini ele almak için ortaklıklar kurma, toplumu veri toplama ve kullanılacak teknolojiye

karar verme sürecini bilgilendirme gibi adımları içeren modern suç önleyici tedbirdir.

- *Problem Odaklı Polislik*: Yoksulluk, uyuşturucu bağımlılığı ve evsizlik gibi suça katkıda bulunan temel konulara odaklanmak ve bu konuları çok disiplinli ortaklıklar yoluyla ele almaya dayanan, çok boyutlu sorunları çözmeye odaklanan bir önleyici tedbirdir.
- *Sıcak Nokta Polisliği*: Polis kaynaklarının suç oranlarının yüksek olduğu bölgelerde yoğunlaştırılmasına dayanan modern suç önleyici tekniktir. Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaygın kullanımıyla dikkat çekmektedir.
- *Kanıtı Dayalı Polislik*: Polislik stratejileri ve taktikleri hakkında bilimsel kanıtlara ve araştırmalara dayalı kararlar vermeye dayalı bir tedbirdir.

Modern önleyici polislik yaklaşımları, suçu önlemede ve toplum güvenliğini geliştirmede daha proaktif, bilimsel, verimli ve kanıtı dayalı olmayı amaçlamaktadır. Önleyici polisliğe yönelik bu modern yaklaşım, teknoloji, veri analizi ve toplum katılımını birleştirerek, suç önleme çabalarının etkinliğini ve verimliliğini artırmasında önemli bir yere sahiptir. Bu modern yaklaşımlar, karar vericileri bilgilendirmek için verileri ve kanıtları kullanarak suçu daha etkin bir şekilde ele almayı ve suç davranışının temel nedenlerini belirleyip değerlendirilmesi süreçlerini içermektedir. Bu yönüyle, geleneksel polislik taktiklerini daha veriye dayalı ve stratejik yöntemlerle birleştiren modern önleyici polislik, daha güvenli topluluklar oluşturmayı ve suçu meydana gelmeden önce önlemeyi amaçlamaktadır. Bu sayede, suçların yeri ve zamanının belirlenmesi ya da tahmin edilmesinde, suçun genellenilebilir kılınp temel nedenlerine odaklanılmasında ve yüksek riskli alanların tespitinde teknolojik gelişmelerden faydalanarak, polis kuvvetleri ve toplum arasında güçlü ortaklıklar

kurmaktadır. Bahsi geçen bu yaklaşım, Amerika ve Avrupa'nın birçok ülkesinde yaygın uygulama alanlarına sahiptir.

Bodycam ve Dashcam bu uygulamalardan biridir. Dashcam, bir araca monte edilen ve araç kullanımdayken ses ve video kaydetmek için kullanılan bir kamera türüdür. Dashcam, kanıt toplanması, sürücü davranışlarının izlenmesi, sigorta taleplerinin değerlendirilmesi için gerekli bilgilerin toplanması, rota ve araç kullanım takibinin sağlanması amaçlarıyla tercih edilmektedir. Sonuç olarak, dashcam, değerli bilgiler sağlayabilir ve yol güvenliğini artırmaya yardımcı olabilir, sürücüleri sorumlu tutabilir ve bir karayolu vakası durumunda kanıt sağlayabilir.

Vücut kamerası veya vücuda takılan kamera olarak da bilinen Bodycam, polis kuvvetleri ve diğer ilk müdahale görevlileri tarafından takılan küçük, taşınabilir bir kameradır. Bodycam, kanıt toplama, şeffaflık ve hesap verebilirlik, polis memurunun güvenliği ve memurlara eğitim olmak üzere çeşitli amaçlar için kullanılabilir, halkla etkileşimlerin ses ve video görüntülerini yakalamak için tasarlanmıştır. Genel olarak, vücut kameraları, polisliğe yönelik; şeffaflığı, hesap verebilirliği ve güveni artırmak için yararlı bir araçtır. Bununla birlikte, mahremiyet ve vücut kamerası görüntülerinin kullanımıyla ilgili endişeler de vardır. Bu yüzden, vücut kameralarının kullanımını yönetmek, bunların sorumlu ve etik bir şekilde kullanılmasını sağlamak için yürürlükte olan açık politika ve usullere sahip olmak önem arz etmektedir.

Türk Hukuku'nda düzenlemesi bulunmayan, Alman Hukuku'nda da henüz pilot uygulama projesi aşamasında olan bodycam ve dashcam, uygulamaları Almanya'da birçok eyalette kullanılmaktadır.

Dashcam, kanuni düzenlemesi Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti Polis Kanunu § 15-B hükmünde yer almaktadır. Bu düzen-

leme, Almanya Kanununda da sonradan eklenmiş bir maddede düzenlenmiştir. Dashcam herhangi bir tehlikeyi önleme adına araç ve şahıs kontrolü yapıldığı esnada kullanılmaktadır. Dashcam kullanımı açık bir şekilde beyan edilmek zorundadır. Bu beyan zorunluluğu da iki şekilde yapılabilmektedir. Bunlardan ilki, şüpheliye karşı dashcam ile kayıt altında olduğu hususunda bilgilendirme yapılmasıdır. İkincisi, bir çıkartma ile mesela parlak sarı çıkartmalarla (genel kullanımı), araca da sabitlenmesidir. Bu şekilde, kayıt altına alınan vatandaş, bilgilendirilebilmektedir. Dashcam görüntüleri alındıktan bir gün sonra, derhal silinmek zorundadır. Görüntülerin imha edilme zorunluluğu vardır. Ancak, bu görüntüler delil niteliğinde ise ya da emniyet tarafından istatistik veya eğitim amaçlı kullanılması öngörülüyor ise anonimleştirilerek, kullanılabilir. Bu durumlarda, görüntülerin silinme ve imha edilmesi zorunluluğu, doğal olarak, ortadan kalkmaktadır. Bununla birlikte, delil ya da başka amaçlarla arşivlenen görüntülerin de belirli kontrol süreleri vardır. Bu süreler; çocuklarda her iki senede bir, gençlerde her beş senede bir, yetişkinlerde ise her on senede birdir. Bu sürelerin sonucunda, elde edilen verilerin kullanımı zorunlu mu diye birtakım kontroller yapılması gerekmektedir. Fakat kontrollerin sonucunda, verilerin kullanımı gerekli görülüyorsa, ivedilikle, silinme ve imha edilme yükümlülüğü devreye girmektedir.

Bahsi geçen kanuna göre Bodycam kullanım zorunluluğu olmamasından ötürü; kullanım ve aktive etme tamamen polis memurunun inisiyatifine bırakılmıştır. Bodycam'ın veri kaydetme alanı dashcam'e nazaran daha çok olduğu için birtakım unsurlar ve şartların önceden belirlenmesi gerekmiştir. Yasanın öngördüğü şartların ilki, bodycam'ın yalnız adli polis tedbiri uygulaması esnasında veya genel adli soruşturma esnasında kullanılabilir olmasıdır. Bir diğer şart, bodycam'ın memurun vücuduna takıl-

ması gerekliliğidir. Çünkü görüntü ve/veya ses kaydı yapılabilir bodycam, polis memurunun elinde gezdirilemez. Üçüncü şart ise Bodycam'ın kullanımına yöneliktir. Bir korunma durumu ya da bir tehlike arz eden bir durum yoksa bodycam'ı açmak kanuni olarak yasaktır. Çünkü bodycam kullanımı için can veya mal varlığına yönelik bir tehlike söz konusu olması gerekmektedir. Eğer Bodycam'ın, kullanım alanı ev-mesken içerisindeyse, şartlar biraz daha ileriye gider ve kayıt için acil bir durumun olmasını gerektirir. Bir başka ifadeyle, kamusal alanlar dışında acil bir durum olmadığı sürece, vücut kameralarının kayıt yapması yasaktır. Bunun haricinde bodycamde de aynı şartlar altında das-hcam gibi kullanımı açıkça beyan edilmek zorundadır. Verilerin imhası noktasında, Kanun iki haftalık bir süre tanımaktadır. Amirin onayı ile iki hafta sonra verileri silme veya imha etme zorunluluğu vardır. Bununla birlikte, veriler soruşturmada, soruşturma esnasında delil niteliğindeyse, istatistik ve/veya eğitim amaçlı kullanılması gerekiyorsa kanuni süresinden daha fazla sürede muhafaza edilebilmektedir.

Türkiye'de yaygın kullanım alanına sahip modern suç önleyici tedbirlerden biri ise, yüz tanıma uygulamasıdır. Yüz tanıma, yüzlerin benzersiz özelliklerini analiz ederek, bir kişiyi tanımlamak için kullanılan bir teknolojidir. Bir eşleşme bulmak için elde edilen bir görüntünün yüz özellikleri, bilinen yüzlerden oluşan bir veri tabanıyla, algoritmalar vasıtasıyla karşılaştırmalar yapılmaktadır. Bu yöntem, genellikle güvenlik amacıyla kullanılır (örneğin, telefonların kilidini açmak), öte yandan, gizlilikle ilgili endişeleri de beraberinde getirmektedir. Yüz tanıma teknolojisi bazen polis kuvvetleri tarafından adli soruşturmalar ve şüphelileri belirlemek için kullanılmaktadır. Bir fotoğrafta veya videoda yakalanan bir kişinin biyometrik verilerini bir görüntü veri tabanıyla karşılaştırılması yoluyla uygulanmaktadır. Tek-

noloji, bir şüphelinin hızlı bir şekilde tanımlanmasına yardımcı olabilmektedir. Ancak, zamanla, bu verilerin doğruluğu ve güvenilirliği sorgulanmıştır. Bu yüzden, yüz tanıma yöntemi, gizlilik endişeleri ve kötüye kullanım potansiyeli nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır.

Öte yandan, uygulanan bir diğer modern suç önleyici tedbir ise ‘Coğrafi Suç Haritalama Sistemi’dir. Coğrafi Suç Haritalama Sistemi, polis kuvvetlerinin suç verilerini coğrafi konumlara göre görselleştirmesine ve analiz etmesine olanak tanıyan bir araçtır. Suç olaylarını haritalamak; kalıpları, eğilimleri ve sıcak noktaları görüntülemek için Coğrafi Bilgi Sistemleri (GIS) Teknolojisini kullanılmaktadır. Sistem, polis kuvvetlerinin suçun mekânsal ve zamansal yönlerini daha iyi anlamalarına ve kaynakları nereye tahsis edecekleri konusunda daha bilinçli kararlar vermelerine yardımcı olmaktadır.

Bir diğer modern önleyici polislik tedbiri, ‘Olay Yeri Teorisi’dir. Olay Yeri Teorisi, araştırmacılar tarafından olay yerinde bırakılan fiziksel kanıtları anlamak ve yorumlamak için kullanılan bir çerçeve analizdir. Bu analiz, yaşanan olayları yeniden kurgulamayı ve olaya karışan kişileri belirlemeyi amaçlamaktadır. Olay Yeri Teorisi uygulama esnasında, suçun yeri, mevcut kanıt türleri ve şüphelilerin davranışları dahil olmak üzere birkaç temel faktörü göz önünde bulundurmaktadır.

Suçla mücadelede, önalın araştırmalar, özellikle bilişim alanında yaşanan gelişmelerin etkisiyle yeni bir boyut ve anlam kazanmıştır. Günümüzde, suçlulukla mücadelede geline nokta, bu gelişmeler; toplumun ve kamunun huzuru, refahı ve güvenliğinin sağlanması anlamında çok önemli bir yere haizdir. Burada önemle üzerinde durulan husus, suçlulukla mücadele, suç faillerinin yakalanması ve daha da önemlisi önleyici tedbirlerin

alınması süreçlerine başvururken, bu tedbirlerin, Ceza Muhakemesi Hukukunun temel ilkelerinden alınması gerektiğidir. Bu anlamda, hukuk devleti anlayışı gereğince, uygulanacak önleyici tedbirler, kanunilik ve ölçülülük ilkeleri gereğince uygulanmalıdır. Bununla birlikte, önleyici polislik tedbirlerinin kullanımının etkin hale getirilebilmesi için polislere uygulamaya dayanan ve öğretici eğitimlerin verilmesi önem arz etmektedir.

Karşılaştırmalı Hukukta Önleyici Polislik Tedbirleri⁵

Karşılaştırmalı hukukta önleyici polislik tedbirleri kavramı, kanunilik ilkesinin temel alınarak uygulanması hasebiyle bilhassa ceza hukukunda öne çıkan bir konu başlığı olarak değerlendirilmektedir. Önleyici polislik tedbirlerinin ana hedefi, gelecekte vuku bulması muhtemel tehlikeyi önlemektir. Günümüzde, vuku bulmuş bir suç söz konusu olmadığı için somut olay merkezi, olaya yönelik değil, tamamıyla gelecekte olabileceklere yönelik çalışmaları kapsamaktadır. Önleyici polislik tedbirlerine dair kanunlar çerçevesinde Avrupa'daki uygulamalar ele alındığında, tedbirlerin kişisel verilerin toplanmasına yönelik verileri değerlendirdikleri, bu kişisel verilerin nasıl işleneceği, üzerlerinde çalışılacağı ve nasıl karşılaştırma yapılacağına ayrıntılı bir şekilde düzenlendiği görülmektedir. Bu süreci takiben, söz konusu kişisel verilerin nasıl silineceği, hangi durumlarda silinmesi gerektiği ve süreleri konusunda yine ayrıntılı düzenlemelere kanunlarda rastlanmaktadır. Avrupa'daki bu sisteme benzer olarak, benzer tedbirlerin ve benzer tedbirlere ilişkin hükümlerin ülke-

⁵ Bu bölüm, 1. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu'nda gerçekleştirilen "Karşılaştırmalı Hukukta Önleyici Polislik Tedbirleri" başlıklı 4. oturumda moderatör ve konuşmacı olarak bulunan Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ, Prof. Dr. Gülsün AYHAN AYGÖRMEZ, Prof. Dr. David BERTACCINI, Dr. Öğr. Üyesi Duygu ÇAĞLAR DOĞAN, Öğr. Görevlisi Akif Hilal öztürk, Dr. Öğr. Üyesi Laura Kristin SPATTURUNEGURA ve Avukat Serra KARADENİZ'in sunumlarının özeti niteliğindedir.

mizde yer alması önleyici polislik tedbirlerinin uygulanmasına dair atılması gereken önemli bir adım olarak ortaya çıkmaktadır. Kanun koyucu bağlamında önalan araştırmaları kavramı incelendiğinde, ülkemizdeki polislik mevzuatında yer alan önleyici tedbirlerin günümüze değin tehlikeyi önlemeye yönelik olduğu görülmektedir.

Önalan araştırmalarında yer alan önleyici tedbirler ve adli tedbirler arasındaki sınırın çizilmesi, konu kapsamında değinilmesi gereken temel etmenlerden bir tanesidir. CMK'nın anahtarı olarak nitelendirilebilen başlangıç şüphesi olmadan hiçbir adli tedbir, koruyucu tedbir ve koruma tedbiri devreye girememektedir. Başlangıç şüphesinin tetiklenmesi, suçun işlendiği konusunda emare teşkil eden ihbar veya şikâyet gibi suç dayanaklarıyla gerçekleşmektedir. Henüz CMK sınırlarına gelinmeyen bu aşamada, soruşturma başlatılmadığı için başlangıç şüphesinden bahsedilmemektedir. Ancak, belirli dayanak noktalarının olması, suçların işlendiği veya işleneceği gibi durumların bulunması ya da tehlikenin yüksek bulunduğu hususlarda önleyici tedbirlerin devreye girmesi söz konusu olabilmektedir. Belirli dayanak noktalarının mevcut olması ve şüpheyi emare teşkil edecek durumların ortaya çıkışı bu anlamda önem teşkil etmektedir. Bu durumların söz konusu olmadığı, ancak, tehdit potansiyelinin yüksek olduğu düşünülen alanda ölçülülük ilkesine aykırılık teşkil etmemek koşuluyla önleyici polislik çalışmaları yapılması söz konusu olabilmektedir.

Ceza hukukunda suç önleme çalışmaları, bu alan kapsamında yürütülen diğer çalışmalara nazaran daha az katkı sağlanan bir alt başlık olarak ortaya çıkmaktadır. Maddi hukuk, usul hukuku, kanun koyucuya kanuni düzenlemeler, öneriler getirilmesi gibi çalışmalar ceza hukukunda öne çıkarken; suç önlemeye dair

çalışmaların literatürde daha az yer aldığı görülmektedir. Bu bağlamda, suç önleme kavramına ceza hukukçuları tarafından katkı sağlanması beklenmektedir. Suç önleme kavramında birincil önleme aşaması, kişiye ve/ya duruma yönelik önleme olarak tanımlanmaktadır. Şiddetsiz anaokulu, çevre düzenlemesi, işsizliğe çözüm, insanları eğitmek gibi unsurlar birincil önlemenin en önemli alanları olarak ortaya çıkmaktadır. Burada belirtilmesi gereken en kritik nokta, bahsi geçen bu önleyici unsurların esasen önleyici polislik tedbirlerinde yer almasıdır. Başka bir deyişle, önleyici polislik tedbirleri kavramının geniş içeriği, toplumda genel caydırıcılığı sağlamaktadır. İkincil önleme suç işleme aşamasında ve/ya aşama sonrasında duruma ve kişilere yönelik koruma faktörlerini kuvvetlendirme ve risk faktörlerini zayıflatma, azaltma olarak ifade edilmektedir. İkincil önleme, suç işleme bağışıklığını kuvvetlendirmeye yöneliktir. Suç işlemeye karşı ve üçüncül işlenmiş suçlardan sonra gerçekleştirilen önleme tedbirleri bu bölümde yer almaktadır.

Suç önleme konusu, ülkemizde akademi literatüründe artan çalışmaların da etkisiyle giderek genişleyen ve köklenen bir alan olarak kabul edilmektedir. Suç önleme kavramını besleyen *öngörücü polislik* (predictive policing) hakkında yapılan çalışmalar, diğer çalışma alanlarının gelişmesine ve ilerlemesine katkı sağlamaktadır. Bu çerçevede, öngörücü polislik kapsamında yer alan suç haritalarının çıkarılması ve iyi tahminlerin yapılması, önleyici tedbirlere veri sağlayan temeli oluşturmaktadır. Suçun aydınlatılmasına hizmet eden suçtan elde edecek faydayı azaltma ve suçun çekiciliğini zayıflatma stratejileri, şimdiye kadar yapılan ve uygulanan tedbirlerin çoğunda yer almaktadır. Bu tedbirlere hizmet eden MOBESE uygulamaları, tedbir kavramında öne çıkan en önemli araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Yüz tanıma, bir aracın geçtiği sokak görüntüsünden

plaka tanıma gibi hizmetleri sağlayan bu uygulama, caydırıcılık hususunda da son derece etkili olmaktadır.

Önleyici polislik tedbirlerinin, suçun önlenme sürecinin her evresinde doğrudan veya dolaylı olarak etkili olduğunu görülmektedir. Başka bir deyişle, tehlikenin önlenmesi hususunda ciddi anlamda amaca hizmet eden önleyici polislik tedbirlerinin çeşidini gözötmeksizin mevzuatımızda yer alması ve uygulanması gerekmektedir.

İtalyan Hukuku'nda, önleyici polislik tedbirleri çerçevesinde, çok sayıda tedbir bulunmasına karşın, organize suçlarla mücadele hususunda polisin başvurduğu ve sıklıkla tartışmalara yol açan iki kurum bulunmaktadır. Bilgi edinme amaçlı iletişimin denetlenmesi ve bilgi edinme amaçlı ziyaret ve mülakatlar olarak isimlendirilen bu kurumlar, önleme amacı kapsamında değerlendirilmesine karşın; polisin delil araştırma ve delil elde etme faaliyetinde sıklıkla kullanılmaktadır. Bilgi edinme amaçlı iletişimin denetlenmesi ve bilgi edinme amaçlı ziyaret ve mülakatlar, İtalyan Hukuku'nda koruma tedbiri veya topluma yeniden kazandırma amaçlı infaz uygulamasının bir enstrümanı olarak doğmuştur. 70'li ve 80'li yılların terör sorununu takiben 90'lı yılların başlarında katliamlara yol açan mafya sorunu nedeniyle bahse konu olan iki kurum, zaman içerisinde önleme sahasına da taşınmıştır.

Önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi, İtalyan Ceza Hukuku'nda bir koruma tedbiri olarak ortaya çıkmıştır. Bu kurum, hem 1930 tarihli ve tahkik sistemine dayalı İtalyan ceza muhakemesi kanunu hem de 1988 tarihli ve daha ziyade itham sistemine dayalı İtalyan ceza muhakemesi kanununda koruma tedbiri olarak öngörülmüştür. Önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi, önleme amaçlı olarak ilk defa 70'li yıllardaki iç terör sorunuyla

birlikte o dönem yürürlükte bulunan 1930 tarihli tahkik sisteminde dayalı Ceza Muhakemesi Kanunu'na madde olarak eklenmiş ve 80'li yıllarda mafya suçları lehine alanı genişletilmiştir. 1988'de diğer Ceza Muhakemesi Kanunu yürürlüğe girerken barındırdığı ruha aykırı olduğu gerekçesiyle önleme amaçlı iletişimin denetlenmesi tedbirine kanunda yer verilmemiştir. Burada belirtilmesi gereken kritik husus, kanun koyucunun bu maddeyi uygulama kanununa yerleştirmesidir. Başka bir deyişle, önleme amaçlı iletişimin tespiti CMK'da sadece koruma tedbiri olarak düzenlemişken uygulama kanununa yerleştirilmiştir. Önleme amaçlı iletişimin tespiti uygulama kanunu içerisinde diğer maddelerle uyumsuz bir düzenleme teşkil etmesi nedeniyle yoğun şekilde eleştiriye maruz kalmıştır.

Hâlâ uygulama kanununda m.226'da yer alan bu düzenleme, İçişleri Bakanı ve Başbakan'a yetki vermektedir. Bu bağlamda, önleme amaçlı iletişimin tespiti, emniyet müdürleri aracılığıyla adli idari polis tarafından kullanılan bir yetki niteliği taşımaktadır. Ek olarak, Başbakan'ın delege etmesiyle önleme amaçlı iletişimin tespiti aynı zamanda istihbarat servisleri tarafından da kullanılmaktadır. Tedbirin kapsamının geniş olması tartışmalara yol açan temel husus olarak ortaya çıkmaktadır. Telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin bu tedbire dahil olmasıyla operatörlerin elindeki her türlü verinin istenmesi, doğrudan kişiler arası iletişimin dinlenmesi, teknik araçlarla izleme, konut ve iş yerlerinde de yapılacak dinlemeler hukuki olarak mümkün kılınmaktadır. Uzun yıllardır çok değişikliğe uğramayan bu maddenin kanun uygulayıcıların başvurduğu etkin bir araç haline dönüştüğü görülmektedir. Bu durumun tersine, koruma tedbiri olarak düzenlenen maddenin sıklıkla değişikliğe uğradığı ve teknolojik gelişmeleri takip etmek adına sürekli bir kanun değişikliğine konu olduğu tespit edilmektedir. Koruma tedbiri olarak

düzenlenen iletişimin denetlenmesinde bir konutun dinlenmesi, bir iş yerinin dinlenmesi ancak çok istisnai durumda o suçun o konutta işlendiğine dair kuvvetli şüphe varsa mümkün olurken bahse konu olan bu tedbirde böyle bir sınırlama öngörülmemektedir. Cumhuriyet Savcısı, izni veren merci olarak bu durumda eleştirilerin odağı haline gelmektedir. Cumhuriyet Savcısı iki hususa bakarak değerlendirme yapmaktadır. Bunlardan ilki, önleme faaliyetinin meşruiyetine ilişkin unsurların olup olmadığıdır. İkincisi ise önleme faaliyetine duyulan ihtiyacın varlığına yöneliktir. Faaliyetin meşruiyeti ve bir ihtiyacın olup olmadığı noktasında Cumhuriyet Savcısının meşruiyet ve ihtiyaç analizi yapması söz konusudur.

Belirtilen eleştirilere ek olarak, maddede delil değeri bakımından da önemli bir açıklık olduğu görülmektedir. Madde, ceza muhakemesinin hiçbir evresinde ve işleminde telekomünikasyon yoluyla iletişimin denetlenmesine ilişkin önleyici amaçlı bu verilerin kullanılamayacağına dair bir yasağın öngörmekte ve yazılı veya sözlü olarak hiçbir aşamada ifşa edilemeyeceklerine, kendilerine hiçbir işlemde atıf dahi yapılamayacaklarına dair açık bir yasağı belirtmektedir. Ancak yine aynı maddede bu yasağın istisna tutulduğu bir düzenleme yer almaktadır. Bu istisna, araştırma amacının uygun kullanımı dışında ibaresini içermektedir. Bu noktada, öğreti ve içtihat İtalyan Yargıtayı'nın bu madde kapsamında yer alan istisnai durumu birbirinden farklı yorumlamasına rastlanmaktadır.

Organize suçlarla mücadele hususunda polisin başvurduğu ve tartışmalara yol açan ikinci tedbir, ceza infaz kurumlarında gerçekleştirilen bilgi alma amaçlı görüşmeler, mülakatlar, ziyaretlere yöneliktir. İtalya'da 1975 tarihinde bir infaz reformu kapsamında suçluların topluma yeniden kazandırılmasına yö-

nelik öngörülen bu tedbirle, tutuklu ve hükümlülerin aileleriyle ve çevreleriyle olan bağlarını koruması ve sivil, adli ve idari mercilerin ziyaretler aracılığıyla tutulma koşulları hakkında bilgi alabilmesi amaçlanmıştır. Bahsedilen bu tedbirin adli polis kapsamında yer alması ve bu tedbirin süjelerinin tutuklu ve hükümlüler ya da hakkında güvenlik tedbiri uygulanan kişilerden oluşması dikkat çekici bir etmendir. Başka bir deyişle, adli polisin ceza infaz kurumunda halihazırda başka suçtan dolayı bulunan kişilerin bilgilerine başvurmasının nedeni yürütülmekte olan başka soruşturmalarda için bilgi almaktır. Adli polisin kullanabileceği bir delil toplama aracına dönüşen bu kurum eleştirilerin odağında yer almaktadır.

Günümüzde bu madde, Ceza İnfaz Kanunu m.18’de yer almaktadır. Maddenin önce istihbarat için daha sonra terörle mücadele için alanının genişletilmesiyle adli polis ve istihbarat birimleri, ceza infaz kurumlarında tutuklu ve hükümlülerden bilgi alabilmektedir. Kısaca değinilecek olursa, bu kurum, Ceza İnfaz Kanunu reformunun suçluların eğitimi ve topluma yeniden kazandırılmalarının bir aracı olarak doğmuşken; adli polisin bilgi edinme aracı haline gelmiştir. Bu durum çerçevesinde, madde, düzenlemenin muğlak olması, sadece erişim yetkisini tanıması ve belgelendirmeye dair hiçbir yükümlülüğün bulunmaması nedeniyle eleştirilere maruz kalmaktadır. Her ne kadar İtalyan öğretisi bu eleştiriler kapsamında kurumun tamamen anayasaya aykırı olduğu kanaatinde olsa da yüksek mahkemenin bu hususta ikircikli bir tutum sergilediği görülmektedir.

İstihbarî bilgi toplayanlar ve gizli soruşturmacıların topladığı delillerin ceza muhakemesindeki yeri, çalışma kapsamında ele alınan diğer bir konu başlığı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık ve

Almanya’da suçun önlenmesine ilişkin eğilimlerin gerçekleşme süreçlerinin karşılaştırması, bazı temel kanunların incelenmesini zorunlu kılmaktadır.

Ceza kanunları klasik okul, pozitivist okul ve toplumsal savunma hareketinin görüşleri doğrultusunda şekillenmekte ve suçun önlenmesine dair yaptırımlar getirmektedir. Bu yaklaşımlara ek olarak, son dönemde ceza kanunlarına dair başka kavramların da literatüre eklendiği görülmektedir. Günther Jakobs’un düşman ceza hukuku kavramı, Massimo Donini’nin mücadele ceza hukuku kavramı, sosyolog Ulrich Beck’in risk ceza hukuku ve Maria Laura Böhm’ün tehlikelilik ceza hukuku kavramı, ceza kanununa ilişkin literatüre eklenen yeni yaklaşımlar arasında yer almaktadır. İlgili literatürde önleyicilik açısından çoğunlukla objektif olarak kabul edilen kavram, önleyici ceza hukuku kavramıdır.

Belirtilen yaklaşımlar ortak bir temelde ele alındığında, ceza kanunlarına ilişkin genel bir çerçeve çizmek mümkün olmaktadır. Bu minvalde, cezalandırılabilirlik artık hazırlık hareketi aşmasına kadar genişlemiştir ve tehlike suçları artmıştır. Cezalarda artık amaç failin kınanmasından ziyade eylemin önlenmesine evrilmeye başlamıştır. Şüpheli sanık hakların korunmasına yönelik sistemden ziyade suçluya karşı mücadele ve mağdurların korunmasına öncelik verilmektedir. Mücadele edilen kişi, failden ziyade yüksek riskli figür olarak görülmektedir. Ceza hukukunun yeni enstrümanları sebebiyle polis, istihbarat, gizli soruşturma ve gözetim gibi mekanizmalara erişim genişletilmiştir. Belirtilen ortak tanımlamalar ışığında, istihbari bilgi toplayanlar ve gizli soruşturmacıların topladığı delillerin ceza muhakemesindeki yerinin incelenmesi, ülke kanunlarının karşılaştırılmasıyla mümkün kılınmaktadır. Bu çerçevede, Amerika Birleşik Devletleri,

Birleşik Krallık ve Almanya kanunları, konu kapsamında değerlendirilmektedir.

İlk olarak Amerika Birleşik Devletleri'ne bakıldığında, 1996 senesinde Anti-terörizm Kanunu ve etkili ölüm cezasının çıkarıldığı görülmektedir. Amerika'da anti-terörizm ve etkili ölüm cezası daha önceden terör suçları olağan bir şekilde soruşturulmuş ve kovuşturulmuştur. Terör suçlarına ilişkin olarak özel düzenlemeler getirilmesiyle, 1996 tarihli 'Antiterörizm ve Etkili Ölüm Cezası Kanunu' üzerinden soruşturmalar ve kovuşturmalar yapılmaya başlanmıştır. Ülkelerin kanunlaşma hareketleri incelendiğinde, genellikle ülke tarihinde yaşanan olayların kanunlaşma hareketlerini etkilediği görülmektedir. Amerika Birleşik Devletleri'nde kanunlaşma hareketinin dönüm noktası 'Patriot Act' (Vatanseverlik Kanunu)dır. 11 Eylül saldırılarından sonra çıkarılan Vatanseverlik Kanunu ile olası nedene dayalı olarak sivil mal varlıklarına el koyma gücü, arama emri ve telefon dinleme şartlarında gevşeme, farklı istihbarat ve polis kuvvetleri arasında iş birliği ile bilgi akışını teşvik için tasarlanmış önlemler ve terörizm anlayışıyla birlikte temel suçlarda bazı ceza artırımına gidildiğini tespit edilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde örnek teşkil eden bir başka Kanun ise 'Dış İstihbarat Gözetleme Kanunu'dur. Anılan Kanun, 1978 tarihli bir Kanun olmasına karşın 2008 tarihinde değişikliğe uğramıştır. 2008 tarihli Kanunla birlikte, federal soruşturma bürosuna gizli gözetleme bakımından daha geniş yetkiler verildiği görülmektedir. Amerika'da 11 Eylül terör saldırıları sonrasında aynı zamanda federal soruşturma bürosuyla birlikte yerel polislerin de çalışması amacıyla ortak terörizm güçleri kurulmuştur. Federal soruşturma bürosunun eyalet polisleri ve yerel polislerle iletişim sağlaması için füzyon merkezleri oluşturulmuştur.

Amerika açısından bir diğer önemli kanun ‘İç Güvenlik Kanunu’dur. İç Güvenlik Kanunu temelinde, iç istihbarat ve dış istihbaratın arasındaki bilgi akışının sağlanması amacıyla bir iç güvenlik dairesi kurulmuş ve bu iç güvenlik dairesi aracılığıyla federal soruşturma bürosunun, merkezi istihbarat teşkilatının ve diğer polis birimlerinin sağladığı istihbaratların değiştirilmesi, takas edilmesi gerçekleştirilmiştir. Son olarak, Amerika’da istihbarat reformu ve ‘Terörizmi Önleme Kanunu’ görülmektedir. Bu Kanun ile tekrar istihbarat akışının sağlandığı anlaşılmaktadır.

Amerika’dan farklı olarak Birleşik Krallık’ın İrlanda Cumhuriyet Ordusuyla (IRA) mücadele tarihi, kanun oluşumlarını etkilemiştir. Bu sebeple, Birleşik Krallık olağanüstü hale ilişkin olarak geçici hükümler bağlamında 1974 senesinde bir ‘Terörizmi Önleme Kanunu’ çıkartmıştır. Fakat ilerleyen yıllarda ülkenin bu geçici hükümleri tekrar uzattığı görülmüştür. Birleşik Krallık, 2000 tarihli Terörizm Kanunuyla daha kalıcı bir nitelikte ‘Terörizmle Mücadele Kanunu’ geliştirmiştir. Ülkenin, karşılaştığı her olaya dair yeni terörizmle mücadele kanunları çıkarttığı çeşitli örnekler aracılığıyla tespit edilmektedir. 7 Temmuz 2005’te gerçekleşen Londra metrosundaki bombalamalardan önce ve sonrasında çıkarılan kanunlar, 11 Eylül tarihinden sonra çıkarılan terörizmle mücadele kanunları bu durumun belirgin örnekleri arasında yer almaktadır.

Belirtilen geniş çerçeve özele indirgenildiğinde, ‘Soruşturma Yetkileri Düzenleme Kanunu’nun konu kapsamında özel olarak ele alınması gerektiği görülmektedir. Soruşturma Yetkileri Düzenleme Kanunu, polis tarafından bazı tedbirlerin uygulanmasını öngören bir yasadır. Terörizm dahil olmak üzere başka suçlar kamu güvenliği ve acil durumlar gibi bazı hallerde özel bilgileri elde etmek için kamu otoritesinin gizli teknikleri kullanmasını

yöneten geniş bir çerçeve çizmektedir. Bu Kanun iletişimin keşilmesi, iletişim verilerinin alınması, özel binalarda veya araçlarda müdahaleci gözetim veya halka açık yerlerde gizli gözetim yapılması gizli insan istihbarat kaynaklarının kullanılması, şifreleme veya parolalarla korunan elektronik verilerle erişim gibi alanları kapsamaktadır. İngiltere açısından terörizmin önlenmesine dair 2005 senesinde çıkarılmış ve 2011 yılında kaldırılmış bir Kanun bulunmaktadır. Terörizmi Önleme Kanunu'nda terörle ilgili faaliyetlere karışan kişilerin bu tür faaliyetlere daha fazla katılmalarını önlemekle veya kısıtlamakla bağlantılı amaçlar için onları bir kısım yükümlülüklerle, emirlere tabi tutmaktadır. İngiltere'nin emir geçmişinde başka örneklerle de rastlamak mümkündür. Antisosyal davranışlara ilişkin emirlerle suç faillerine dair bazı kontrol tedbirleri uygulanabilmektedir.

Bunun haricinde, ağır suçlarda da İngiltere'de emir sistemi, kontrol emirleri sisteminin olduğu görülmektedir. Bu yükümlülüklerle göre, bazen terörle ilgili faaliyetlere katılan kişilerin daha fazla bu faaliyetlere katılmasını önlemek amacıyla belirli eşya veya madde bulundurması, belirli hizmetlerin veya tesisleri kullanması, işine veya mesleğine ilişkin bazı kısıtlamalar getirilmesi, iletişimlerine dair veya diğer kişilerle ilişkilerine dair kısıtlamaların uygulanması söz konusudur. Bu kontrol emirleri sistemi, 2005 tarihli kanunla getirilmiştir. 2005 tarihli kanundan sonra, 2011 tarihli 'Terörle Mücadele ve Soruşturma Tedbirleri Kanunu'nu görüyoruz. Bu Kanun ile kontrol emirleri sistemi kaldırılarak terörle mücadele bildirim sistemine geçilmiştir. Terörle mücadele bildirim sistemi, yasada belirtilen koşullar sağlanıyorsa bir bireye yönelik olarak önleme ve soruşturma tedbirleri uygulanabileceğini belirtmektedir. Başka bir deyişle, bireyin ikametgâhına, seyahat etmesine, belirli yerlere gitmesine, finans hizmetini kullanımına yönelik bazı kısıtlamalara gidilebileceği

öngörülmüştür. Burada belirtilen hususların genellikle polis açısından öngörülen tedbirler kapsamında yer aldığı görülmektedir. İngiltere'nin istihbarî kolu, İngiliz İç İstihbarat Teşkilatı (Military Intelligence Section 5) olarak 1989 tarihli Güvenlik Hizmeti Kanunuyla oluşturulmuştur. 1994 tarihli 'İstihbarat Teşkilatları Kanunu'yla getirilmiş olan gizli istihbarat teşkilatına ve hükümet muhaberat karargâhına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

İngiltere'den farklı olarak, Almanya'da hükümet muhaberat karargâhı, elektromanyetik, akustik ve diğer yayınları ve bu tür yayınları üreten herhangi bir ekipmanı izlemek, kullanmak veya bunlara müdahale etmek ve bu tür yayınlardan veya ekipmandan türetilen veya bunlarla ilgili bilgileri ve şifreli materyallerden elde edilen bilgileri elde etmek ve sağlamakla görevlidir. Daha sonra, 2013 yılında Suç ve Mahkemeler Kanunu çerçevesinde aynı zamanda İngiltere'de bir ulusal suç ajansı kurulmuştur. Federal Almanya Cumhuriyeti, 1933 Reichstag Yangını sonrasında yaşanan Adolf Hitler'in iktidara gelişi ve ardından savaş dönemi sebebiyle çok korumacı bir anayasal çerçeve içerisinde hareket etmiştir. Buna ilişkin olarak daha sonrasında, 'Alman Ceza Kanunu'nda terörle mücadeleyle ilişkin olarak benzer suç tipleri öngörülmüştür. Bunun haricinde, Almanya'nın Baader Meinhof Çetesi geçmişi, 1972 tarihinde Münih Olimpiyatlarındaki terör eylemleri ve daha sonrasında PKK terör örgütünün aktif bir tutum izlemesi ve fonlar toplaması sebebiyle terörle mücadele konusunda kanuni düzenlemeler gündeme gelmiştir. Geçmiş tecrübelere paralel olarak, 1992 tarihli 'Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Diğer Organize Suç Türlerinin Kontrolü Kanunu' bu kapsamda önem taşımaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu ve bu kanunla kişisel verilerin bilgisayarda karşılaştırılması, aktarılması, polis gözetimi, iletişimin denetlenmesi, teknik cihazların uygulanması, gizli soruşturmacı görevlendirilmesi gibi tedbirler getirmiş-

tir. Federal bir devlet olması sebebiyle her eyaletin kendine ait bir polis kanunu bulunmaktadır. Bunun haricinde Almanya’da istihbari açıdan düzenlenmeler de bulunmaktadır. G10 Kanunu çerçevesinde istihbarat örgütlerine Almanya’da dinleme, telekomünikasyon iletişiminin denetlenmesine ilişkin olarak bir imkân sağlanmıştır.

Önleyici ceza hukukunun ve önleyici kanunların aslında bir gereklilik olduğu görülmektedir. Fakat veri toplamaya ilişkin eğer önlemler öngörülüyorsa, elde edilen verinin eş zamanlı olarak, korunmasına ve iletilmesine ilişkin önlemler de getirilmeli ve düzenlemelerin yapılması gerekmektedir.

Ceza Muhakemesinde Önleyici Polislik Tedbirlerinin Delil Değeri⁶

Türk Hukuk Sistemine ‘hukuka aykırılık kavramı’ ilk kez 01.12.1992 tarih ve 3842 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile girmiştir. Bu düzenleme CMUK m.135-A’da yer alan Yasak Sorgu Yöntemleri ve m.24/2’nin revize edilmesini sağlamıştır. 2005 yılında yürürlüğe giren 5271 sayılı CMK, eski düzenlemeyi ortadan kaldırmasına rağmen 3842 sayılı Kanunla düzenlenen kurumlara yer verilmiştir. Nitekim 3842 sayılı Kanun yalnızca hukuka aykırılık kavramını değil aynı zamanda insan hakları açısından oldukça önem arz eden susma hakkı, avukat yardımından yararlanma hakkı gibi pek çok hakkı da kapsayan hukuki bir reformdur.

Anayasada 2001 yılında yapılan değişikliklerle, kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulguların delil olarak kabul edilemeyeceği hükmüne yer verilmiştir (md.38). Bu gelişmeler Türk Ceza Hukuku açısından büyük önem arz etmektedir. Nitekim ceza

⁶ Bu bölüm 1. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu’nda gerçekleştirilen “Ceza Muhakemesinde Önleyici Polislik Tedbirlerinin Delil Değeri” başlıklı 6. oturumda moderatör ve konuşmacı olarak bulunan Yargıtay 5. Ceza Dairesi Başkanı Yaşar ŞİMŞEK, Prof. Dr. Ali Rıza ÇINAR, Prof. Dr. Fatih Selami MAHMUTOĞLU, Prof. Dr. Çetin ARSLAN, Ankara BAM Cumhuriyet Savcısı Dr. Cengiz ÜNSAL’ın sunumlarının özeti niteliğindedir.

yargılamasının amacı, geçmişte işlenmiş bir eylemle ilgili maddi veya diğer bir deyişle adlî gerçeği ortaya çıkarmaktır. Bununla birlikte, maddi gerçeğe ulaşma amacıyla hareket edilirken, bu amacın sınırsız olmadığını da unutmamak gerekir. Öte yandan maddi gerçek ortaya çıkarılırken veya delil elde edilirken hiçbir zaman kişisel ve toplumsal değerlerin ihlal edilmemesi gerekir. Delil elde etme yolunda koruma önlemlerine başvurulduğu zaman kişisel ve toplumsal değerlerin korunmasına özen gösterilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir.

Ceza yargılamasında maddi gerçeğin ortaya çıkarılması, faillerin cezasız kalmaması bakımından da önemlidir. Çünkü faillerin cezasız kalmaları toplum düzeni ve kamu otoritesi açısından risk taşımaktadır. Ancak, suçu işlemeyen, masum kişilerin cezalandırılmamaları, suç işleyen faillerin cezasız kalmalarından çok daha önemlidir. Bu durum, yargıya ve topluma olan güveni sarsacaktır. Bir kişinin suç işlemediği halde cezalandırılması toplumsal düzeni bozma ihtimalini ortaya çıkarır. Bu nedenle, maddi gerçeği araştırma ne pahasına olursa olsun gerçekleştirilemez. Ceza yargılamasında yapılan araştırma ve soruşturma mutlak ve sınırsız değildir. İşte bu noktada, delil kavramının önemi ortaya çıkmaktadır. Ceza yargılamasında, hukuk yargılamasından farklı olan önemli özelliklerden biri de her şeyin delil olabilmesidir. Diğer bir ifadeyle, ceza yargılamasında sınırlı sayıda kesin delil diye bir şey yoktur. Ceza yargılamasında her şey delil olabilmekte ve ispat aracı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, ceza yargılamasında biçimsel kanıt yöntemi kabul edilmemiş ve her şey delil sayıldığı için de delil serbestliği ilkesi kabul edilmiştir. Yeter ki bu delil hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş olsun. Bu noktada da, hukuka aykırılığın önemi ortaya çıkmaktadır.

‘Hukuka aykırılık’, yasadışı olmaktan yani kanuna aykırılıktan daha geniş bir kavramdır. Bu kavram Anayasa Mahkemesi’nin 22.06.2001 tarihli kararında ayrıntılı olarak açıklamıştır. Buna göre; pozitif hukuk metinlerine ve temel hak ve özgürlüklere ilişkin evrensel hukuk ilkelerine aykırılık halinde hukuka aykırılıktan söz edilmektedir. Hukuka aykırılık, en başta, ulusal hukuktaki yürürlükte bulunan tüm hukuk kurallarına aykırılık için geçerlidir. Bu çerçevede anayasaya göre usulünce yürürlüğe konmuş milletlerarası anlaşmalardaki ilkelere aykırılık da hukuka aykırılık sayılmaktadır. Yine kararnamelere, yönetmeliklere ve içtihadı birleştirme kararlarına aykırılık da hukuka aykırılık olarak kabul edilmektedir.

Hukuka aykırı kanıtların konusu ceza yargılama hukukunda ispat hukuku içinde yer almaktadır. Her türlü unsurun ispat aracı olarak kullanılması ceza yargılamasında delil serbestliği ve delil özgürlüğü ilkelerini açıklamaktadır. Ceza yargılamasında ayrıca delili değerlendirme konusunda da hâkimin vicdani kanaati devreye girmektedir. Başka bir tabirle yargılama esnasında hukuka uygun şekilde elde edilmiş deliller hâkimin vicdanı ve kanaatine göre incelenecektir. Duruşmada özellikle delillerin doğrudan doğruyalığı, yani yüz yüze tartışılması oldukça önemlidir. Elde edilen delilin duruşmada sözlü olarak tartışılması şarttır. Bu durum karara hükmedecek yargıcın delillerle doğrudan doğruya ve beş duyu organlığıyla temas etmesini gerektirmektedir. Fakat delilin hukuka uygun yöntemlerle elde edilmiş delil olması gerekmektedir. Buna göre de delil kanuna aykırı olarak elde edilmişse mahkeme tarafından reddedilmesi gerekmektedir. Keza CMK m.230/1’de dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen delillerin ayrıca ve açıkça gösterilmesi gerektiği düzenlemektedir. Hâkim elde edilen bir delil hukuka aykırıysa bunu neden kullanmadığını ve delilin niçin hukuka aykırı oldu-

ğunu kararında açıkça belirtmek durumundadır. Anayasaya göre yargı yetkisi Türk Ulusu, Milleti adına bağımsız ve tarafsız mahkemelerce kullanılır. Burada temel amaç yargı görevini yerine getirenlerin Anayasaya, kanunlara ve hukuka uygun olarak hüküm verebilmeleridir.

Önleyici polislik faaliyetleri söz konusu olduğunda elde edilen deliller ile ilgili istihbari faaliyetlere özellikle parantez açmak gerekmektedir. İstihbari faaliyetler kolluğun görev alanına girmenin yanı sıra özellikle Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT)'nin yetki alanını içindeki bir konusudur. Ancak bu kurumun görevi suç olgusunu ortaya çıkartmak değildir. Ülkenin güvenliği, birliği, dirliği, geleceği için devamlı bilgi toplamaktır. Bu devamlı bir faaliyettir. Bu devamlı faaliyette MİT haklı olarak bazı kurum ve kuruluşları bilgilendirmek mecburiyetindedir. MİT'e ilişkin veriler söz konusu olduğunda bu verilerin de aynı şekilde amaca uygun olarak kullanılması gerekmektedir. Başka bir deyişle bu noktada da verilerin amaç dışı kullanımı yasaktır.

Önleyici polislik faaliyetleri kapsamında, Amerikan Hukukunda yürütülen çalışmalardan biri 'karakter delili yöntemi'dir. Karakter delili kurumu ceza muhakemesinde muhakemenin konusu olan vakalar dışında kalan failin davranışları ve eğilimine ilişkin delilleri ifade etmek üzere kullanılmaktadır. Bu kurum fiille bağlantılı olarak fail hakkında bir görüş ortaya koymaya ve bir kanaat oluşturmaya dayalı olarak ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle karakter delili kavramını faile ilişkin daha önce işlediği suçlar, eğitim durumu, işi, aile bağları, cinsel yönelimi, diğer eğilimleri, ruhsal durumu, yaşam biçimi ve hatta fiziksel özellikleri bağlamında işlediği fiille ilgili olarak bir çıkarım yapma hususu olarak tanımlamak mümkündür. Karakter tanımı suç öncesi alanda belirli yönlerden önem az etmektedir. İlk olarak

böyle bir analizin kimlik tanımlaması hususunda yargı makamlarına yardımcı olduğu kolaylıkla söylenebilmektedir. Önleyici polislik tedbirleri bağlamında da bir tehlike ya da riskin hesaplanması hususunda kişinin ayırt edilmesi bağlamında önemli bir fonksiyon yaratılabilmektedir. Kişi, karakter özelliklerine uygun şekilde davranarak bir davranış ortaya koyduğunda bu davranışın tekrar edebileceği yönünde beklenti ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda karakter analizinin hem önleyici polislik tedbirleri hem de suç öncesi ve suç sonrası faaliyetler noktasında önemli olabilecektir. Karakter analizinin özellikle suç öncesi araştırmalarda önleyici polislik tedbirlerin uygulanması noktasında fonksiyon icra edebileceği iddiası ortaya atılabilir. Günümüzde suçla mücadelede soyut risklerin hesaplanmaya çalışıldığı görülmektedir. Suçun gerçekleşmesi hususunda, suçun işleneceğini tahmin etmek ve bu hususta karakterin önemli bir fonksiyonu olabileceği iddiasında bulunmak çok yeni bir mesele değildir. Ancak bugün itibarıyla özellikle teknolojik gelişmelerin de etkisiyle öngörüye dayalı polis faaliyetleri bağlamında somut bazı uygulamalar söz konusudur. Örneğin, İtalya’da geçmişte yaşanan olaylardan gelecek suç davranışlarının tahmin edilmesine yönelik yeni kişilerin bu anlamda kişisel verilerinin ve karakter özelliklerinin değerlendirildiği bir profillemeye teknolojisi bulunmaktadır. ABD’de de Chicago Polis Departmanı tarafından daha önce tutuklanan kişiler üzerinden kimi verilerin işlenmesi suretiyle yüksek riskli kişiler listesi oluşturularak bu kişilere yönelik bir uyarı mektubu gönderilmesi uygulaması mevcuttur. Ancak bu değerlendirmenin eleştiriye uğrayan yönleri de bulunmaktadır. Çünkü karakterin kişinin ahlaki doğasını ifade ediyor olması aynı zamanda değerlendiricisi bakımından da yargılara neden olabilecek bir unsurdur. Bu anlamda objektif nitelikten uzaklaşmaktadır. Nitekim karakter analizinin kişilerin yaşam tecrübelerine dayalı olarak

asında belki de ön yargıyla beslenebilecek kimi sonuçlara sebebiyet verebilecek bir olgu olduğuna da dikkat çekilmelidir.

Hukuka uygun delil noktasında değerlendirilmesi gereken bir diğer unsur ise ‘önleme amaçlı iletişimin tespiti’ noktasında elde edilen delillerin ceza yargılamasında kullanılıp kullanılmayacağı hususudur. İletişimin tespiti söz konusu olduğunda gerek Anayasada gerekse AİHS’nde güvence altına alınmış olan haberleşme hürriyetine müdahalenin gerekliliği ve sınırlılığı gündeme gelmektedir. Anayasa m.22’ye göre herkes haberleşme hürriyetine sahiptir ve haberleşmenin gizliliği esastır. Haberleşme hürriyetinin sınırları ve bu hürriyete nasıl müdahale edilmesi gerektiği yine Anayasada hüküm altına alınmış olup milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlakın korunması ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerine bağlı olarak haberleşme hürriyetine müdahale etme imkânının mevcut olduğu belirtilmiştir. Söz konusu müdahalenin Anayasa m.13 kapsamında kanun ile yapılması şarttır. AİHS’nde de haberleşme hürriyetini düzenleyen m.8/2’de hangi hallerde bu hürriyete müdahale edilebileceği hüküm altına alınmış ve bunun da kanunla düzenlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

Türk Ceza Hukukunda 2005 yılına kadar iletişimin tespiti hususunda etkin bir düzenleme olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır. CMK ile iletişimin tespitine yönelik gerek bu kanun kapsamında adli ve diğer kanunlar kapsamında önleyici amaçlı olmak üzere yeni düzenlemeler hayata geçirilmiştir. Üzerinde durulması gereken diğer bir husus, iletişimin tespiti sırasında iletişimin tespitine karar verilen suç konusu dışında başka bir suça ilişkin delil elde edilmesi halinde bu delilin ceza muhakemesinde kullanılıp kullanılmayacağıdır. Adli yönden CMK

m.138’de bu husus düzenlenmektedir. Söz konusu delil CMK m.135 kapsamında yer alan katalog suçlar arasında ise bu delilin kullanılabileceği ancak bu maddede düzenlenen suç tipleri dışında bir suç söz konusu ise delilin değerlendirmeye alınamayacağı açıklanmıştır. Bu bağlamda, Ceza Muhakemesi Kanunu çerçevesinde iletişimin tespiti halinde dahi bir delilin kullanılabilmesi de kanunen sınırlandırılmıştır. Önleyici tedbir kapsamında düzenlenen iletişimin tespiti hükümlerine bakılacak olursa PVSK Ek m.7, 2803 sayılı Jandarma Teşkilat Görev ve Yetkilileri Kanunu Ek m.5 ve 2937 sayılı Devlet İstihbarat Hizmetleri ve Milli İstihbarat Teşkilat Kanununda önleyici maksatla yapılacak iletişimin tespiti hususları açıklanmaktadır. Önleyici kapsamda gerçekleştirilen iletişimin tespitinde her durumda haberleşmenin gizliliğinin esas olduğu ve bu haberleşme sonucunda elde edilen delillerin ilgili kanun maddelerinde belirtilen amaçlar dışında kullanılamayacağı hüküm altına alınmıştır. Yüksek Mahkeme kararları incelendiğinde de önleyici tedbir sırasında elde edilmiş olan bir delilin ceza muhakemesinde doğrudan doğruya kullanılamayacağı ancak yalnızca bir ceza soruşturmasının başlamasına dayanak teşkil edebileceği açık ve net bir şekilde belirtilmektedir.

Sonuç

Devleti meydana getiren en önemli unsurlardan birisi egemenliktir. Egemenliğin, idari fonksiyonlarda tecelli etmesiyle ‘kamu gücü’ ile karşılaşılır. Kamu gücünün derinden hissedildiği idari faaliyetlerden en önemlisi ise polisliktir.

Polislik, idarenin maddi ve dışsal denetimidir. Kamu düzenini sağlamaya yönelik bir idari faaliyet olarak polis kuvveti; kimi zaman kamu düzeni henüz bozulmadan harekete geçebileceği gibi kimi zaman da kamu düzeni bozulduktan sonra, kamu düzeninin yeniden tesisine yönelik faaliyetlere girişmektedir. Kamu düzeni bozulduktan sonra ifa edilen adli polislik, caydırıcı, suç ve faili tespite yönelik ayrı bir faaliyet alanıdır. I. Uluslararası Polis ve Ceza Hukuku Sempozyumu’nun düzenlenme amacı, idari polislik olarak ifade edilen önleyici polislik faaliyetleri ile ilgili güncel, modern gelişmeleri ceza hukuku, idare hukuku, anayasa hukuku ve uluslararası hukuk düzleminde teori ve uygulamayı bir araya getirmek suretiyle çözümci yeni yaklaşımları tespite yöneliktir. Bu bağlamda Sempozyum’da incelenen konular; “Önleyici Polislik Tedbirlerine Güncel Yaklaşımlar, Önleyici Polislik Tedbirlerinin Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri Üzerindeki Etkisi, Klasik Önleyici Polislik Tedbirleri, Karşılaştırmalı Hukukta Önleyici Polislik Tedbirleri, Modern Önleyici Polislik Tedbirleri, Ceza Muhakemesinde Önleyici Polislik Tedbirlerinin Delil Değeri” şeklinde; altı oturum olarak gerçekleşmiştir.

Sempozyumun hukuk ve polis camiasına sunduğu katkılar bağlamında şu hususlara vurgu yapılması faydalı olacaktır. İlk olarak; suçun önlenmesi, suç işlendikten sonra kamu düzeninin yeniden tesisine göre daha hayati ve düzeni kolaylaştırıcı etkiye sahiptir. Hukuk devleti ilkesinin gerçekleştirilmesine yönelik zorunluluklardan birisi olan ‘temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasına ilişkin anayasal sınırlara riayet’, önleyici polisliğin vazgeçilmezidir.

İkinci husus, ‘lekelenmeme hakkı’, ‘ceza muhakemesine giden yolda şeffaf devlet ilkesi’, ‘kişisel veri güvenliği’ ile ilgili ‘önanan tedbirlerinin’ gözden geçirilmesidir. Özellikle gelişen teknoloji ile önleyici polislik faaliyetinin uyum içerisinde yeniden tasarlanması, kanuni dayanakların yeniden oluşturulmasında fayda vardır.

Üçüncü husus önanan araştırmalarında yer alan önleyici tedbirler ve adli tedbirler arasındaki sınırın çizilmesi, konu kapsamında değinilmesi gereken temel etmenlerden bir tanesidir. Bu bağlamda karşılaştırmalı hukuki düzenlemelerin incelenmesiyle Türk Hukuk Sistemindeki önleyici polislik tedbirlerine ilişkin düzenlemeler revize edilebilir.

Bir başka sonuç, önleyici polisliğin, suçu meydana gelmeden önce önlemek amacıyla polis kuvvetleri tarafından alınan proaktif önlemleri de ifade etmesidir. Bu önlemler; topluluk odaklı polisliği, istihbarat odaklı polisliği ve suç önleme stratejilerinin ve teknolojilerinin kullanımını içerebilmektedir. Önleyici polisliğin amacı, suçun altında yatan nedenleri proaktif olarak ele alarak, suçu azaltmak ve toplum güvenliğini arttırmaktır. Bu yönüyle, önleyici polislik, suçu meydana gelmeden önce önlemeye odaklanan bir uygulama stratejisi olarak da tanımlanmaktadır. Bahsi geçen stratejiler, toplum polisliği, istihbarat toplama ve sorun

çözme yaklaşımları gibi taktikleri ve ayrıca çevresel tasarım, uyuşturucu tedavisi ve gençlik programları gibi suç fırsatlarını azaltmayı amaçlayan programları ve politikaları içerebilmektedir. Uygulanan stratejilerin amacı, suçu ve düzensizliği azaltmak, toplum güvenliğini iyileştirmek ve vatandaşların yaşam kalitesini yükseltmektir.

Modern önleyici polislik, toplum katılımı, problem çözme ve istihbarat odaklı polislik gibi çeşitli stratejiler aracılığıyla suçların oluşmasını proaktif olarak önleme uygulamasına atıfta bulunmaktadır. Bu tedbirler, vakalara, meydana geldikten sonra tepki vermek yerine; potansiyel suçun ve tespit edilen düzensizliğin temel nedenlerini ele almayı amaçlamaktadır.

Türkiye’de de, Almanya’daki önleyici polislikte kullanılan teknolojik cihazlara ilişkin kanuni dayanak oluşturulduktan sonra *bodycam* ve *dashcam* cihazlarının kullanımına geçilmesi önem taşımaktadır. Türk Hukuku’nda düzenlemesi bulunmayan, Alman Hukuku’nda da henüz pilot uygulama aşamasında olan *bodycam* ve *dashcam*, uygulamaları Almanya’da birçok eyalette kullanılmaktadır. Türk Polis Hukuku’nda gerekli hukuki düzenleme en kısa zamanda yapılarak söz konusu uygulamalar hayata geçirilmesi fayda sağlayacaktır.

Ceza yargılamasında maddi gerçeğin ortaya çıkarılması önemlidir. Çünkü faillerin cezasız kalmaları toplum düzeni ve kamu otoritesi açısından risk taşımaktadır. Ancak, suçu işlemeyen masum kişilerin cezalandırılmamaları, suç işleyenlerin cezasız kalmalarından çok daha önemlidir. Delil elde edilirken ‘hukuka uygunluk’ ölçütünün sağlanması önemlidir. Bu bağlamda, önleyici polislik faaliyetleri sırasında hukuka aykırı delil elde edilmemesine yönelik hassasiyet düzeyi, ceza muhakemesi hukukunun kurallarına riayet edilerek uygulanmasıyla mümkündür.

Önleyicilik kapsamında gerçekleştirilen iletişimin tespitinde her durumda haberleşmenin gizliliğinin esas olduğu ve bu haberleşme sonucunda elde edilen delillerin ilgili kanun maddelerinde belirtilen amaçlar dışında kullanılamayacağı hüküm altına alınmıştır.

Sempozyumda oluşan tüm değerli fikirlerin, yapılan katkıların Türk Hukuk Sistemi'ne, Emniyet Teşkilatımıza, tüm polis birimlerimize ve uluslararası camiaya faydalı olması dilek ve temennilerimizle.

Ekler

Ek-1: Açılış Konuşmaları ve Kapanış Değerlendirmesi

Açılış Konuşmaları

Prof. Dr. Tayyip Sabri ERDİL, İçişleri Bakan Yardımcısı

Mehmet AKTAŞ, Emniyet Genel Müdürü

Prof. Dr. Yılmaz ÇOLAK, Polis Akademisi Başkanı

Kapanış Değerlendirmesi

Doç. Dr. Ali Rıza TÖNGÜR

Ek-2: Katılımcı ve Oturum Bilgileri

Önleyici Polislik Tedbirlerine Güncel Yaklaşımlar

Moderatör: Prof. Dr. Dr. h.c. mult. Bahri ÖZTÜRK, İstanbul Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Feridun YENİSEY, Bahçeşehir Üniversitesi

Polis Hukuku ve Önalın Araştırmaları

Prof. Dr. Arndt SINN, Osnabrück Üniversitesi

Der administrative Ansatz der Europäischen Union: Ein wirkungsvolles Konzept gegen organisierte Kriminalität

Dr. Martin MANZEL

The Concept of Preventive Law Enforcement Measures and the Impact on German Immigration Law

Önleyici Polislik Tedbirlerinin Temel İnsan Hak ve Özgürlükleri Üzerindeki Etkisi

Moderatör: Prof. Dr. Durmuş TEZCAN, İstanbul Kültür Üniversitesi

Prof. Dr. Pınar MEMİŞ KARTAL, Galatasaray Üniversitesi

Bir Koruma Tedbiri Olarak Beden Muayenesi

Prof. Dr. Özlem YENERER ÇAKMUT, Özyeğin Üniversitesi

Vücuda Müdahalede Sorumluluk Hali Olarak Genital Muayenenin İnsan Hakları Bağlamında ve Yargı Kararları Işığında Değerlendirilmesi

Doç. Dr. Şeref İBA, TBMM Başkanlığı

Lekelenmeme Hakkı Bağlamında Önleyici Polislik Tedbirlerinin Anayasal Hak ve Özgürlüklere Etkisi

Dr. Öğr. Üyesi Zafer İÇER, Marmara Üniversitesi

Önleyici Polislik Uygulaması Olarak Yüz Tanıma Teknolojilerinin İnsan Hakları Açısından Değerlendirilmesi

Klasik Önleyici Polislik Tedbirleri

Moderatör: Yargıtay CGK Başkanı Eyüp YEŞİL

Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ, Türk-Alman Üniversitesi

Türk Hukukunda Önleme Amaçlı Arama Tedbiri ve Uygulaması

Dr. Öğr. Üyesi Esra ALAN, İstanbul Medipol Üniversitesi

Önleyici Polislik Tedbiri Olarak Kimlik Sorma

Prof. Dr. Judit JASCO, Miskolc Üniversitesi

Karapara Aklama Fiillerinin Önlenmesinde Polisin Yetkisi

J. Bnb. Mehmet Ali KAHVECİ, Jandarma Genel Komutanlığı

Kırsal Alanda Devriye Faaliyetleri ve Önleyici Polislik Hizmetleri

Komiser İbrahim TOPRAK, EGM Asayiş Daire Başkanlığı

Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Uygulayabileceği Önleyici Polislik Tedbirleri

Karşılaştırmalı Hukukta Önleyici Polislik Tedbirleri

Moderatör: Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ, Türk-Alman Üniversitesi

Prof. Dr. Gülsün Ayhan AYGÖRMEZ, İstanbul Gedik Üniversitesi

Karşılaştırmalı Hukukta Önleyici Polislik Tedbirleri Kavramı ve Önemi

Assoc. Prof. Dr. Davide BERTACCINI, Bologna Üniversitesi ve Dr. Öğr. Üyesi Duygu Çağlar DOĞAN, TOBB ETÜ

Police Powers and Judicial Controls on Preventive Investigation Against Organized and Terroristic Crime in Italian Constitutional and Legal System (İtalyan Hukukunda Terör ve Organize Suçlara Yönelik Önleyici Tedbirlerde Polisin Yetkileri ve Bunun Hukuki Denetimi)

Akif Hilal ÖZTÜRK, İstanbul Kültür Üniversitesi Öğretim Görevlisi

Almanya’ da Güvenlik ve Cezai Kovuşturmadaki Aktörler (Akteure der Gefahrenabwehr und Strafverfolgung in Deutschland)

**Dr. Öğretim Görevlisi Laura - Cristiana SPATARU - NEGU-
RA, Nicolae Titulescu Üniversitesi**

Preventive Measures Under The Magnifying Glass of The Euro-
pean Court of Human Rights: An Evaluation

Av. Serra KARADENİZ - LL. M. İstanbul 1 No’lu Barosu

Suçun Önlenmesine İlişkin Yeni Eğilimler ve Bu Çerçeve de ABD,
Birleşik Krallık ile Almanya’daki Kanunlaşma Hareketleri

Modern Önleyici Polislik Tedbirleri

Moderatör: Prof. Dr. Ali Rıza ÇINAR (MEF Üniversitesi)

LL.M. Fatih YÜKSEL, FOM Üniversitesi

Bodycam ve Dashcam Kullanımı ve Onun Aracılığıyla Elde Edi-
len Kişisel Verilerin Kullanımı

Yargıtay Üyesi Dr. İhsan BAŞTÜRK

Bilişim Alanında Önalın Araştırmaları

Dr. Mertkan TORUN, Bahçeşehir Üniversitesi

Önleyici Polislikte Yeni Teknolojilerin ve Yapay Zekanın Kul-
lanması

**Erden ŞAHİN 4. Sınıf Emniyet Müdürü, EGM Siber Daire
Başkanlığı**

Siber Suçlarla Mücadele

**Ceza Muhakemesinde Önleyici Polislik Tedbirlerinin
Delil Değeri**

Moderatör: Yaşar ŞİMŞEK (Yargıtay 5. Ceza Dairesi Başkanı)

Prof. Dr. Ali Rıza ÇINAR, MEF Üniversitesi

Ceza Yargılama Hukukunda Hukuka Aykırı Kanıtlar (Deliller)

Prof. Dr. Fatih Selami MAHMUTOĞLU, Türk-Alman Üniversitesi

İstihbari Bilgilerin Ceza Soruşturması ve Kovuşturmasında Kullanımının 2937 Sayılı Kanun Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Prof. Dr. Çetin ARSLAN, Hacettepe Üniversitesi ve Dr. Ase-na USLUADAM, Ordu Üniversitesi

Önleyici Polislik Tedbirlerinin Uygulanmasında Karakter Delilinin Değerlendirilmesi

Ankara BAM Cumhuriyet Savcısı Dr. Cengiz ÜNSAL

Önleyici Polislik Tedbiri Olarak İletişimin Denetlenmesi Sırasında Elde Edilen Delillerin Ceza Muhakemesindeki Değeri

